

Májové okamihy

Jozef Tažký, podpredseda SZPB

Deviaty máj je Dňom víťazstva nad fašizmom. Ukončila sa 2. svetová vojna, vyžiadala si milióny ľudských životov, spôsobila obrovské materiálne škody. Nie je až také podstatné, kedy presne sa skončila. Kapitúlačia v Remeši bola podpísaná 7. mája 1945, o deň neskôr o 23.00 sa mali zastaviť boje. V Rusku sa koniec vojny oslavuje 9. mája 1945, no napríklad v Prahe sa v ten deň ešte bojovalo.

Československo oslobodzovala postupujúca Červená armáda spolu s Prvým československým armádnym zborom pod velením Ludvíka Svobodu. Požiar vojny hasili aj západní spojenci, zastavili sa v okolí Plzne. Či sa nám to páči alebo nie, rozhodujúcu úlohu zohrali práve červenoarmejci.

Napriek prívlastkom Dňa víťazstva nad fašizmom však nemáme dôvod byť optimistickí. Poraziť fašizmus sa nepodarilo. Skupiny prívržencov tejto ideológie a jej odnoží prenikajú do bežného života spoločnosti. Svedčí o tom ich zastúpenie v parlamentoch európskych krajín. Aj 78 rokov po 2. svetovej vojne zápasia demokratické krajiny s nositeľmi fašistických a extrémistických myšlienok.

Niektorí vedú spor o tom, či aktivity strany Kotleba – ESNS a jej odnože s názvom Republika nesú prvky extrémizmu a fašizoidných prejavov. V tomto musíme byť zásadoví a nezabúdať na to, kedy a s akými prejavmi sa u nás objavili. Hromadenie problémov vládnutia súčasnej garnitúry patrí k dôvodom ich vzostupu. Najmä my si v týchto časoch musíme byť vedomí postavenia SZPB doma i v medzinárodnom kontexte. Sme protifašistické združenie a túto pozíciu musíme posilňovať.

Vážne zamyslenie si vyžadujú aj vojnové konflikty vo svete, najmä vojna medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou, ktorá sa nás týka. Skúsme sa rozpamätať, ako sme hodnotili vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v roku 1968. Slovo „okupanti“ mnohým nebolo cudzie. Postoj Zväzu k súčasnej situácii sme rázne vyjadrili už pred rokom a stále za ním stojíme. Vojna, v ktorej zomierajú ľudia, ničí sa krajina a na dlhé roky medzilidské vzťahy na oboch stranách nie je riešením. Faktom je, že geopolitické záujmy mocností tu zohrávajú podstatnú úlohu, neberúc ohľad na nikoho.

Medzníkom v živote organizácie, ktorú založili účastníci bojov za slobodu v roku 1946, bude tohtoročný 20. máj, deň 18. zjazdu SZPB. Ako každý živý organizmus, aj my sme si prešli mnohými vývojovými fázami. Opäť zažívame chvíľu, keď treba vytýčiť ciele a spôsoby, ako ich v budúcnosti štyroch rokoch dosiahneme. Musíme predovšetkým vybrať schopných a oduševnených ľudí, ktorí to zvládnu. Verím, že sa nám to podarí.

Vence pri pamätníku obetiam (aj) rómskeho holokaustu v Hamburgu.

foto: L. Kokavcová

Dvadsať tabúľ ako dvadsať transportov

Lýdia Kokavcová, foto autorka

Lohsepark v nemeckom Hamburgu je ukážkovým miestom pre relax. Štvrt' medzi blokmi bytových domov a kancelárskych priestorov, pomerne ďaleko od rušných ulíc. Pôvodný park sa koncom 19. storočia zmenil na železničnú stanicu, ktorá neskôr slúžila už iba na prepravu tovarov. Nastupujúci nacizmus jej dal hrôzostrašnú podobu.

Obyvatelia Hamburgu poznajú túto plochu aj pod menom Hannoverská hlavná stanica. Jej smutnú históriu z 30. a 40. rokov minulého storočia ešte pripomína jedna dráha koľajníc, už mimo prevádzky. Najprv tu prebiehali zberné transporty a od roku 1940 bola východiskovým bodom pre transporty do get a koncentračných táborov vo východnej Európe.

Počas rokov 1940 až 1945 odtiaľto nacisti odviekli v dvadsiatich vlakoch viac ako 8000 Židov, Sintov a Rómov. Takmer všetci boli zavraždení. Rovnako z tohto miesta sa vypravili tri transporty ľudí prenasledovaných pre

politický odpor. Nasadili ich do vojny ako súčasť Trestného práporu 999 (nem. Bewährungsbataillon 999). Stovky z nich prišli o život.

Rómovia a Sintovia sú v Európe najväčšou menšinou. Hoci tu žijú stáročia, nikdy nemali vlastnú krajinu. Počas nacizmu patrili medzi prvých systematicky prenasledovaných: 26. novembra 1935 zaradili doplnené Norimberské zákony Rómov a Sintov do rovnakej kategórie ako Židov, boli „nepriateľmi rasovo čistého štátu“. Počas vojny ich zahynulo zhruba pol milióna.

Hľadanie dôstojnej formy

„V nemeckých dejinách sa rómsky holokaust jednoznačne prehliada,“ začína rozprávanie Moritz Terfloth z Nadácie Auschwitz-Komitee. Pritom o ňom podali svedectvo aj samotní preživší z koncentračných táborov, Židia aj Rómovia. „Napríklad vo varšavskom gete boli Rómovia, no nikto im to neverí,“ dopĺňa. Úsilie vybudovať pietne miesto pre rómske obeť sa preto takmer vždy spája s výraznými ťažkosťami. Pre ilustráciu, od myšlienky pamätníka na Rómov a Sintov zavraždených v Európe počas nacizmu pri budove nemeckého Reichs-

(Pokračovanie na str. 3)

Kádrovačky siahajú do začiatku 19. storočia

Martin Krno, foto autor

Od začiatku svojej politickej misie na čele rezortu obrany to Jaroslav Nad' nemal jednoduché. Nevedno síce, aký vzťah prechovával k Ruskej federácii, keď sa zaradil do šikov prvých členov strany Smer, no ako minister a donedávna pravá ruka Igora Matoviča nijaké náznaky rusofílie neprejavoval.

Skôr škripal zubami, keď sa každé ráno do svojho úradu nechal prevážať po ulici nosiacej meno ruského poľného maršala Michaila Illarionoviča Kutuzova (1747–1813). Keby išlo o dajakeho generála zo sovietskych čias, nezaváhal by ani chvíľu. Tak, ako sa to u nás robilo na začiatku 90. rokov a teraz na Ukrajine.

Hej, páni konšeli!

Bratislavskí radní vtedy zrušili názov jednej z hlavných dopravných tepien pomenovanej podľa Rodiona J. Mali-

novského, rodáka z Odesy, ktorý viedol 2. ukrajinský front pri oslobodzovaní nášho hlavného mesta. Ako minister národnej obrany ZSSR niesol spoluzodpovednosť za vpád vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy do Československa. Pritom zomrel už v marci 1967.

V prvej vlne propagandisticky vedenej rusofóbie strhli páni konšeli aj veľkú pamätnú tabuľu. A tak si sochu sovietskeho maršala môžu Bratislavčania pozrieť až na súkromnom majetku v Starom Tekove, kde sa povestná bra-

(Pokračovanie na str. 3)

RTVS ignorovala výročie Bratislavy

Výročie oslobodenie hlavného mesta sa vo väčšine civilizovaných krajín zvykne oslavovať ako mimoriadne významný deň. Príkladom môžu byť mohutné oslavy v Paríži. Žiaľ, bratislavský magistrát už druhý rok nezorganizoval spomienku na túto historickú udalosť.

Primátor Matúš Vallo minulý rok zaslal ObľV SZPB v Bratislave list, v ktorom zdôvodnil nekonanie organizovaných osláv jeho úradom prebiehajúcou vojnou na Ukrajine. V tomto roku už prísip ani neposielal, 78. výročie si v taj-

nosti uctil pri pamätníku Víťazstva na Námestí Eugena Suchoňa.

V príspevku na sociálnej sieti uviedol: „Oslobodenie Bratislavy má aj tento rok podobu tichej spomienky. Nechceme, aby si oslobodenie nášho mesta prisvojoval po-

litický režim štátu, ktorý vedie krvavú vojnu u nášho suseda a ktorý sa použitím zbraní nevaha vyhrážať celému slobodnému svetu.“

Na rovnaké miesto ako primátor Bratislavy prišiel s vencom aj predseda vlády Eduard Heger. Statusom na sociálnej sieti si výročie pripomenula prezidentka Zuzana Čaputová. V rámci Bratislavy si ako jediní oficiálne pripomenuli oslobodenie v mestskej časti Vajnory.

Na Slavíne sa okrem dopolud-

ňajšej akcie SZPB poobede konalo aj zhromaždenie Smeru-SSD. O týchto podujatiach rozličným spôsobom informovala väčšina médií, vrátane súkromných televízií Markíza a TA3. Verejnoprávna RTVS sa vo večernom spravodajstve o 78. výročí oslobodenia Bratislavy nezmienila ani slovom.

Na našu žiadosť o vyjadrenie zareagovala hovorkyňa RTVS Zuzana Vicelová s tým, že tejto téme venovali pozornosť v spravodajských reláciách o 12:00 a 14:00. V nich však dali priestor na vyjad-

renie iba premiérovi Hegerovi. Do hlavného spravodajstva o 19:00 sa už zmienka o oslobodení Bratislavy nedostala vďaka dôvodu technických a ľudských kapacít. Pre vstup Fínska do NATO však vyčlenili až 9 minút.

Podpredseda mediálneho výboru NR SR Dušan Jarjabek (Smer-SSD) vidí za konaním RTVS autocenzúru: „Ide o nový druh strachu, ktorý niekto zaviedol, je to krátkozraké a nedôstojné. V každom prípade,“ povedal pre Bojovník, „hraničí to so zdravým rozumom.“ (jro)

Posledný Slováč z Operácie Overlord

So zármutkom sme prijali správu, že nás v marci vo veku 98 rokov opustil nový veterán, aktívny účastník hnutia odporu vo Francúzsku Ondrej Bubniak. Rodák z Dúbravy pri Liptovskom Mikuláši vyrastal vo Francúzsku, kde sa spolu s ďalšími kamarátmi zapojil do Organizácie ozbrojeného odboja, k tzv. maquisom. Spomínal na vylodenie Spojencov v Normandii: „Keď vylodovali, na toto sme čakali všetci. A to už bol veľký deň. I svoj život by sme boli dali,“ hovoril. Úlohou partizánov bolo zastaviť postup nemeckej divízie. Aktívne sa podujali ničiť mosty a Nemcov zadržali až na desať dní. „Zabránili sme tú obrnenú nemeckú divíziu, nie bojom. Vyhadzovali sme do vzduchu mosty. A museli sme strážiť, aby

ich nedali dokopy a tadial' neprechádzali,“ spomínal v roku 2015. Po tom, ako padol do nemeckého zajatia, sa mu podarilo prežiť vďaka šťastnej náhode: ako cudzinec z vtedy nejestvujúceho Československa presvedčil Nemcov, že je len civilista skrývajúci sa pred strelbou v lese.

Po vojne sa Ondrej Bubniak stal zeme-meračom a neskôr sa vrátil aj s celou rodinou do Československa. Členovia Oblastnej organizácie SZPB Liptovský Mikuláš ho poznali ako „Francúza“, ktorý sa aktívne zúčastňoval spomienkových podujatí. Francúzsko na jeho hrdinstvo nikdy nezabudlo. Na 70. výročie Operácie Overlord ho pozvali do Normandie. „Vrátil som sa vtedy v čase na chvíľku späť. Bol to taký životný pocit,“ spomí-

nal na stretnutí s poslednými spolubojovníkmi, kráľovnou Spojeného kráľovstva, francúzskym či americkým prezidentom na brehoch, kde sa vylodili Spojenci. O rok neskôr bol pasovaný za rytiera Rádu čestnej légie, vyznamenanie mu odovzdal francúzsky veľvyslanec.

Ondrej Bubniak bol posledným žijúcim priamym účastníkom 2. svetovej vojny zo Slovenska, oceneným najvyšším francúzskym štátnym vyznamenaním. Na jeho pohrebe zazneli aj slová z kondolenčného telegramu od predsedu a tajomníka ÚR SZPB a kondolencia veľvyslancu Francúzska v SR.

Češ' jeho pamiatke!

(S využitím materiálov Soni Gyarfašovej publikovaných v Denníku N 27.11.2015 spracoval Braňo Balogh.)

František Marek bol slovenským partizánom v Taliansku

Juraj Drotár, predseda
Oblastnej organizácie SZPB v Žiline

Na Veľký piatok 7. apríla 2023 vo veku krásnych 103 rokov skončil posledný slovenský partizán v Taliansku, veterán druhej svetovej vojny František Marek. Narodil sa 4. januára 1920 v Košiciach. Vojnové roky prežil ako vojak Slovenskej armády najskôr v Zaisťovacej divízii na východnom fronte na území dnešnej Ukrajiny a Bieloruska. Začiatkom augusta 1943 bola premenovaná na 2. pešiu divíziu. Pre narastajúcu nespoľahlivosť a pribúdanie

prípadov dezercii vojakov k partizánom bola na konci októbra reorganizovaná na Technickú brigádu a odoslaná do Talianska, kde budovala obranné pozície voči nemeckým vojskám.

Po vypuknutí protifašistického povstania v severnom Taliansku sa veľká časť príslušníkov 2. technickej divízie zapojila do bojov povstaleckých síl. Jedným z nich bol aj František Marek. Zapojil sa do odbojového hnutia Garibaldičtov, pôsobil v partizánskom oddieli Stalin. Bol odsúdený na trest smrti, no podarilo sa mu ujsť od divízie k partizánom.

Po vojne pôsobil v rôznych povolaniach. Najviac mu učarovala práca s mládežou, na ktorú nedal dopustiť. Ako hovoril, „mládež, to je naša budúcnosť, naši nástupcovia, o nich sa máme zaujímať a učiť ich všetkému, aby sa na naše činy nezabudlo“. František Marek bol nositeľom najvyšších vyznamenaní SZPB, ministerstva obrany SR, ČR či RF a pamätných vyznamenaní k výročiam SNP a oslobodenia. V roku 2020 a 2022 bol ocenený pamätnými medailami ministerstiev obrany SR a ČR.

Češ' jeho pamiatke!

František Marek pri preberaní Pamätnej medaily ministra obrany SR III. stupňa.

Zomrel posledný stíhací letec RAF

Vo veku 100 rokov zomrel 25. marca vo svojom rodisku posledný žijúci letec a predposledný vojak z Kráľovského vojenského letectva (RAF) z bývalého Československa generál Emil Boček. Narodil sa 25. februára 1923 v Brne-Tuňanoch.

Z vlasti odišiel ilegálne koncom roka 1939 balkánskou cestou do Bejrútu. Následne bránil krajinu galského kohúta ako príslušník čs. armády vo Francúzsku. Po kapitulácii Paríža ho evakovali do Spojeného kráľovstva, kde po absolvovaní kurzu pre mechanikov slúžil v tejto odbornosti v 312. stíhacej peruti Kráľovského vojenského letectva (RAF). V Kanade prešiel výcvikom a od októbra 1944 pôsobil ako pilot stíhacieho lietadla Spitfire v čs. 310. stíhacej peruti. Dokopy absolvoval 29 bojových letov.

Po vojne Emil Boček pracoval ako automechanik, neskôr ako sústružník. Slávy sa dočkal až po novembri 1989, keď

ho postupne povýšili počnúc od hodnosti kapitána až po armádneho generála v. v. Získal tiež množstvo ocenení. V roku 2019 mu prezident ČR Miloš Zeman udelil najvyššie štátne vyznamenanie Rad bieleho leva 1. triedy.

Generál Boček bol kultivovaným a spoločenským človekom, ktorý rád porozprával o svojom pohnutom osude aj o svojich spolubojovníkoch. Pravidelne sa zúčastňoval na spomienkových podujatiach, v roku 2014 v Bratislave na odhalení Pamätnej tabule čs. vojakom, ktorí bojovali počas 2. svetovej vojny v RAF.

Češ' jeho pamiatke!

(bb)

Spolupracujeme s KVH

Koncom marca podpísal SZPB a Združenie Klubov vojenskej histórie Slovenska dohodu o spolupráci, ktorá prinesie prehĺbenie doterajšej spolupráce a efektívnejšie udržiavanie vojenských tradícií. Predseda ZKVHS Tibor Devát priblížil súčasnú činnosť KVH, v ktorej sa usilujú predovšetkým sprostredkovať vojenské dejiny širokej verejnosti. Podpredseda Zväzu Jozef Ťažký v zastúpení štatutára SZPB informoval o podujatiach, na ktorých môžu organizácie spolupracovať. Člen predsedníctva ÚR SZPB Martin Krno sa zaujímal najmä o praktické možnosti or-

ganizovania podujatí a o materiálne a personálne obsadenie ukážok historických bojov na Slovensku a v zahraničí.

Podpis dohody by mohol byť podnetom aj na prehĺbenie regionálnej spolupráce medzi oblastnými organizáciami SZPB a regionálnymi KVH, či už pri príprave dôstojných pietnych aktov alebo vojenských ukážok bojov 2. svetovej vojny. Prvý výsledok spolupráce sme videli hneď na výročie oslobodenia Bratislavy na Slavíne 4. apríla, kde členovia KVH Nitra držali v historických uniformách čestnú stráž. (bal)

Zľava člen Predsedníctva Ústrednej rady Martin Krno, podpredseda ÚR Jozef Ťažký a predseda ZKVHS Tibor Devát podpísali v sídle ÚR SZPB dohodu 29. 3. 2023.

Dvadsať tabúl' ako dvadsať transportov

(Dokončenie zo str. 1)

tagu v Berlíne z roku 1992 po jej zhmotnenie prešlo dvadsať rokov.

Samotný holokaust Rómov bol v Nemecku dlho nepoznaný. Až v 70. rokoch minulého storočia sa začali ozývať hla-

Tabule pri železničnej trati uvádzajú mená zavraždených do koncentračných táborov.

sy upozorňujúce na krivdy z minulosti. Obete a aktivisti držali v roku 1980 hľadovku v bývalom koncentračnom tábore Dachau, aby vzbudili patričnú pozornosť. O dva roky neskôr nemecký kancelár Helmut Schmidt skonštatoval, že perzekúcie Rómov prebiehali pre ich rasový pôvod, nie pre asociálnosť, ako sa dovtedy argumentovalo. Romani Rose, prezident Centrálny rady nemeckých Rómov a Sintov uvádza, že počas holokaustu zahynulo jeho trinásť príbuzných.

Dynamický pamätník

V Hamburgu to mal byť najprv len malý pamätník v parku. Neskôr prišiel návrh na akúsi záhradu spomienok. S predstavami lokálnych politikov nesúhlasili historici ani Krajinský spolok Sintov. „Boli sme presvedčení, že miesto nemá slúžiť na oddych, ale ako memento. Ľudské tragédie, ktoré sa tu odohrali, musia prinášať dôstojnú a zároveň nástojčivú pripomienku,“ popisuje proces tvorby pietneho miesta Moritz Terfloth, pracujúci súčasne pre Krajinský spolok Sintov.

Pamätník však pokračuje ďalej: po prejdení zhruba 50 metrov po chodníku a cez podchod sa po ľavej ruke objaví dvadsať betónovo-sklenených tabúl. „16. mája

1940 zatkla kriminálna polícia 554 Sintov a Rómov v Hamburgu a zhruba 446 Sintov a Rómov v Šlezvicku-Holštajnsku, Dolnom Sasku a Brémach,“ hovorí text na prvej z nich. „Boli zatknutí v sklade ovocia C v prístave v Magdeburgu. 20. mája 1940 bolo zhruba 1000 poväčšine rodín, medzi nimi aj deti, deportovaných do Poľska, ktoré nemecká armáda obsadila v septembri 1939. V improvizovanom pracovnom tábore Belzec panovali katastrofálne životné podmienky. V júli 1940 boli deportovaní preloženými do niekdajšej polepšovne Krychow, kde museli veľmi ťažko nútené pracovať. Veľa z nich bolo neskôr zavraždených do koncentračných táborov. Počet obetí je neznámy. Mená deportovaných z Dolného Sasku a Brém nie sú známe.“

Dvadsať tabúl' pri koľajniciach pripomína dvadsať transportov. Na každej z nich je zoznam mien a dátumy narodenia odvlečených osôb. Kedysi nástupišť číslo 2 je dnes kultúrnou pamiatkou.

„Práve tu ich videli naposledy,“ hovorí Moritz Terfloth. „Akoby zomreli už tu. Preto ide o symbolické miesto posledného odpočinku, sem sa položia vence a zapália sviečky.“ Zároveň je to jeden z iba niekoľkých pamätníkov rómske-

Pamätník pokračuje ďalej za týmto parkom, vysvetľuje Moritz Terfloth.

ho holokaustu v Nemecku. „Máme čo dobiehať,“ konštatuje Moritz Terfloth na záver. „Dôstojnú pripomienku Rómom a Sintom určite dlžime.“

Text vznikol v rámci projektu IPEH (Informal Participatory Education on Holocaust), ktorý financuje Štátny úrad EVZ a realizuje Inštitút ľudských práv.

Kádovačky siahajú do začiatku 19. storočia

(Dokončenie zo str. 1)

tislavsko-brnianska operácia začala.

V tomto prípade by však Naď v mierových podmienkach narazil na celosvetovú historickú pamäť: Kutuzov bol geniálny vojvodca, ktorý úspešne hnal na západ dovtedy neporaziteľného všestranného agresora cisára Napoleona I. Z vyše polmiliónovej armády sa do vlasti vrátilo sotva 60-tisíc francúzskych vojakov, aj to zväčša za potupných podmienok. Treba sa čudovať, že kedysi ulicu pri významnom vojenskom areáli v Bratislave pomenovali práve po Kutuzovovi? Mimo chodom, nedávno sme si pripomenuli 210. výročie jeho smrti počas prenasledovania zvyškov francúzskeho vojska – zomrel 28. apríla 1813 v poľskom meste Bolesławiec.

Viest a Golian si zaslúžia ulicu

Súčasná invázia prezidenta Vladimira Putina na Ukrajinu však Naďovi aj v tomto smere rozviazala ruky... Aby bolo jasné, redakcia Bojovníka nemá nič proti tomu, aby sa nejaký dôstojný verejný priestor pomenoval podľa povstaleckého generála Rudolfa Viesta. Vlastne je hanbou, že v metropole Slovenska so stovkami ulíc doposiaľ nenájdete ani jednu, ktorá by niesla jeho meno. To, samozrejme, platí aj o Viestovom bojovom druhovi Jánovi Golianovi.

Dokonce by bolo sympatické, keby na adrese s vojenskými predstaviteľmi SNP sídlil aj re-

zort obrany. Ale to, akým spôsobom sa to poverený minister snaží dosiahnuť, je truchlo-smiešne, ba priam trápne. Ktovie, možno mu v hlave svítilo, keď sa nedávno potvrdila smrť ruského generála Romana Kutuzova, ktorý velil armádnemu zboru samozvanej Doneckej ľudovej republiky. Kutuzov ako Kutuzov. Obaja predsa boli Rusi...

Opakovanie (aj dejepisu) je matka múdrosti

Pre nadmieru sebavedomého Naďa je to typické: má k dispozícii celý Vojenský historický ústav, no jeho erudovaných vedec-kých pracovníkov nepožiadala, aby mu v tejto „kauze“ čosi našuškali. Inak by v návrhu svojej názvoslovnej iniciatívy sotva vypotil vetu: „Nie som si vedomý žiadnej významnej spojitosti osoby polného maršala Kutuzova s vojenskou históriou Slovenskej republiky či jej hlavného mesta Bratislavy.“

Iste by sme mohli pridať zoznam ulíc pomenovaných podľa osobností či historických udalostí, ktorésa bezprostredne netýkajú dejín našej vlasti. Odhliadnuc od toho, že Kutuzov sa výrazne zaslúžil o porážku francúzskych votrelcov, keď sa rakúske mocnárstvo zaradilo medzi víťazné veľmoci a v strednej Európe na takmer sto rokov zavládol mier.

Lenže ruský maršal bol aj fyzicky na Slovensku. Prvý raz – v roku 1800 sa vracal z bitky pri Zürichu a druhý v decembri 1805 a januári 1806, keď sa s vojskom pre-

súval z bitky troch cisárov, z ktorých dvaja – rakúsky a ruský dostali na frak. V Košiciach sa ubytoval takmer na týždeň. Navštívil tam silvestrovský bál. Na jeho počesť upiekli cárskym vojakom 150 volov. Ďakovný zápis, v ktorom Kutuzov pochvaľuje svoj pobyt v hornom Uhorsku je súčasťou košických pamätných listín.

Ani osmanské vojny sa nás netýkali?

Vďaka literatúre a filmovej tvorbe si Kutuzova spájame najmä s napoleonskými vojnami. Lenže on si vojenské ostrohy a raketový štart kariéry získal v bojoch proti Osmanom. Nebyť jeho, možno by doteraz na Kryme rástli do neba minarety a polostrovy by zostali tureckou provinciou. V júli 1774 bol severne od Alušty ako veliaci práporu prvý raz ťažko zranený. Nepriateľská guľka mu prerazila ľavý spánok a vyletela pri pravom oku, na ktoré natrvalo oslepol.

V ďalšej vojne sa po boku generála Alexandra Suvorova s hrđinským nasadením podieľal na viacerých zdrvivých porážkach Turkov v Moldavsku, Rumunsku a Bulharsku. Je to málo pre históriu Európy, ku ktorej sa inak Naď tak rád hlási?

„Súčasný stav, keď MO a GŠ OS SR sídlia na ulici nesúcej meno osobnosti, ktorá dnes predstavuje pre hodnoty slobody a suverenity jedno z najväčších ohrození, považujem za neprijateľný,“ tvrdí dočasný minister. Miestne zastupiteľstvo mest-

skej časti Bratislava-Nové Mesto mu išlo mimoriadne ochotne po ruke. Urýchlene schválilo návrh na zmenu názvu časti ulice Kutuzovova, ktorý recyklovalo z textu ministerovej požiadavky.

Fašista, nacista či nedajbože komunista?

Akýsi ambiciózný úradník z Nového Mesta v dôvodovej správe, recyklovanej z Naďovej požiadavky, ešte pridal citát zo zákona o obecnom zriadení: „Nepripustné je určiť názov ulice alebo iného verejného priestranstva po predstaviteľoch režimu Slovenskej republiky z rokov 1939 až 1945 alebo iného režimu založeného na fašistickej ideológii alebo nacistickej ideológii alebo režimu založeného na komunistickej ideológii.“ Teraz stačí Kutuzovova už len zaradiť pod jednu z týchto ideológií...

Táto krátka časť ulice by mala naďalej niesť pomenovanie Kutuzovova.

Po Židoch boli na rade Rómovia

Lýdia Kokavcová

Foto: autorka a archív

Pri slove Rómovia sa mnohým na Slovensku vybaví najmä biedne osady, ktoré tak často vidíme zobrazované či popisované v médiách. Nebudeme si klamať, je neuveriteľné, že takto žijú ľudia v jednej z krajín EÚ na začiatku 21. storočia!

Životné podmienky mnohých Rómov sa totiž za posledných sto rokov nezmenili. Ak niekto hovorí, že na vine sú samotní Rómovia, mal by vedieť, že tieto špecifické usadlosti sa vytvárali predovšetkým z vôle majoritnej spoločnosti. Existencia osád sa v Uhorsku datuje do 18. storočia, keď prevládalo úsilie eliminovať kočovný spôsob života. Rovnako sa však týka aj fašistického Slovenského štátu. Po deportáciách Židov do koncentračných táborov boli totiž na rade Rómovia. Keďže nemali majetky, nebolo čo rekvirovať ako v prípade arizácie. Existoval však záujem, aby ich „nebolo vidieť“. Rómsky holokaust má tak smutnú históriu aj u nás.

Ako sa rodili biedne osady

„Rómske obyvateľstvo tradične žilo vo svojej časti dediny. Od roku 1941 však platila vyhláška ministerstva vnútra (podpísaná neslávne známym Alexandrom Machom), neskôr sprísnená, kde sa prikázalo odstrániť obydlia Rómov tak, aby ich nebolo vidieť z frekventovaných ciest alebo z vlaku. Obce ich mali odsunúť preč, na odlahlé miesto a vysporiadať pozemky pod novou osadou. Takto vznikla napríklad aj osada Letanovce,“ konštatovala Anna Jurová zo Spoločenskovedného ústavu SAV. Rómovia tak boli nútení usadiť sa na novom mieste. Pozemky pod takto vzniknutými osadami potom už nikto nevysporiadal. A hoci mal neskorší komunistický režim plány integrovať ich, odpor väčšinového obyvateľstva bol veľmi veľký. Rómovia sa späť do obcí nasaňhovať nemohli.

Koncom 80. rokov sa mali chatrče zbúrať a namiesto nich postaviť byty pre Rómov. Prišla však zmena režimu a zo socialis-

tických plánov nebolo nič. Práve naopak, stúpajúci počet rómskeho obyvateľstva priniesol nárast počtu chatrčí a rozširovanie nelegálnych osád. Mnohé pozemky pod nimi, ktoré kedysi vyčlenila administratíva Slovenského štátu ako miesto prípravy na odsun do táborov a neskôr ich znárodnili komunisti, dodnes nie sú legálne vysporiadané. Aj to býva podstatnou prekážkou pri riešení bytovej otázky rómskeho obyvateľstva.

Nástup perzekúcií na Slovensku

V čase nastolenia ľudáckeho režimu žilo na Slovensku približne 26-tisíc Rómov, no rov-

Pamätník obetiam rómskeho holokaustu vo Zvolene.

nako ako teraz, aj vtedy sa často hlásili k iným národnostiam. Preto mohol byť tento počet v skutočnosti vyšší. Prebývali poväčšine na okraji dedín kočovným spôsobom života.

Podľa historikov z Ústavu pamäti národa perzekúcie Rómov sa uskutočnili v dvoch etapách: v rokoch 1939–1944, keď Slovenský štát likvidoval kočovníctvo, zriaďoval pracovné útvary pre tzv. asociálne osoby a presadzoval perzekúcie brancov v armáde. Druhé obdobie

Rómsky holokaust, vysídľovanie Rómov smerujúcich do koncentračných táborov.

nastalo po vypuknutí SNP, počas priamej okupácie nemeckej armády. Vtedajšie opatrenia mali oveľa brutálnejší charakter a ich aktívnymi podporovateľmi bývali aj miestni ľudáci.

Ako uvádza dokument ÚPN s názvom Rómsky holokaust, „prvým perzekučným opatrením voči Rómom bolo vydanie obežníka Krajinského úradu v Bratislave z 23. júna 1939 o vykazovaní cigánskeho obyvateľstva

Pracovné útvary pre tzv. asociálov

Tzv. cigánske legitimácie mal mať každý Róm starší ako 14 rokov. Vznikali najskôr dočasné, neskôr trvalé pracovné útvary pre tzv. asociálne osoby, kam sa umiestňovali aj Rómovia. Išlo o osoby bez momentálneho pracovného pomeru. Táborov mali slúžiť na ich sústreďovanie, zadržiavanie, prevýchovu a hospodárske využívanie.

Prvým bol pracovný útvar v Hanušovciach nad Topľou, nasledovali obdobné zariadenia v Dubnici nad Váhom, Ilave, Revúcej a Ústí nad Oravou. Ľudia tu umiestnení pracovali na veľkých štátnych stavbách, na východe Slovenska predovšetkým pri výstavbe železnice.

Po potlačení Povstania – išlo o druhú etapu perzekúcií – ľudáci v Dubnici nad Váhom zriadili Zaisťovací tábor pre Cigánov s mimoriadne tvrdým režimom. Zo 729 ľudí tam bolo 250 detí. Keď vypukla epidémia týfusu, nemeckí vojaci naložili 23. februára 1945 všetkých chorých Rómov na nákladné auto a odviezli ich do miestnej zbrojovky.

„Počas masovej popravy bolo zavraždených 26 Rómov. Ďalšie prípady ich vraždenia sa odohrali napríklad v Kremníčke (minimálne 109 osôb rómskeho pôvodu z celkového počtu 747 ľudí), Kvetnici pri Poprade, Tisovci, Brezne vo Zvolene

a podobne,“ uvádza Ústav pamäti národa.

Porajmos znamená požíranie

Keďže sa vojna blížila ku koncu, slovenských Rómov už nestihli deportovať do nemeckých koncentračných táborov. Vyvražďovanie malo nastať po tzv. konečnom riešení židovskej otázky. Na miestach, kde Rómov zhromažďovali na odsun, začali vznikáť dodnes existujúce osady.

Všetky uvedené skutočnosti spĺňajú definíciu holokaustu. V rómskom jazyku sa používa slovo porajmos, čo znamená požíranie. Odhaduje sa, že z 300- až 500-tisíc Rómov zavraždených počas holokaustu v Európe bolo okolo 1000 usmrtených na Slovensku. Ich pamiatku si pripomíname 2. augusta, ide o medzinárodný Pamätný deň obetí rómskeho holokaustu. V noci z 2. na 3. augusta 1944 totiž nacisti v koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau fyzicky zlikvidovali vyše 3000 Rómov a Sintov.

Na pamiatku obetiam rómskeho holokaustu ako prvú na Slovensku v roku 2005 umiestnili pamätnú tabuľu v Múzeu SNP v Banskej Bystrici. Ďalších osem pamätníkov nájdete v Dubnici nad Váhom, Dunajskej Strede, Hanušovciach nad Topľou, v Lutile, Nemeckej, Slatine, vo Valaskej Belej a Zvolene. Drevený pamätník je aj v obci Barca, ide o dielo rómskeho rezbára z Gemera.

Pri transportoch do koncentračných táborov si nemeckí trýzniteľia vynútili, aby im odvlčení Rómovia zahráli. Foto: Archív Múzea SNP

do domovských obcí a o zákaze obchodovania s koňmi. Rómov diskriminoval aj ústavný zákon č. 255 z roku 1939 o štátnom občianstve. Medzi tzv. cudzie živly spadali aj tie osoby, ktoré nemali domovské právo a zamestnanie nepretržite od 30. októbra 1918.“ Pri spôsobe života Rómov to okrem nich spĺňal len málokto.

Podľa vyhlášky ministerstva vnútra z roku 1940 boli Rómovia asociálne osoby. „Pod pojmom Cigán sa má rozumieť iba ten príslušník cigánskej rasy, pochádzajúci z nej po oboch rodičoch, žijúci životom kočovným alebo usadlým síce, avšak vyhába sa práci.“

Definícia Rómov ako asociálov sa stala základom pre masové vyvražďovanie. Postupne prišli ďalšie nariadenia, ktoré obmedzovali voľný pohyb Rómov a upierali im občianske práva. Nesmeli cestovať verejnými dopravnými prostriedkami, do miest a obcí mohli vstupovať iba vo vyhradené dni a hodiny. Nesmeli vlastniť psa, v krčme im nemohli naliať pivo či iný alkohol.

Milí čitatelia,

podporte vydávanie novín Bojovník kúpou predplatného!

Aby ste nemuseli chodiť na poštu, dá sa to urobiť aj elektronicky, a to týmto spôsobom.

1. Zadajte adresu <https://predplatne.posta.sk>
2. V ľavom stĺpci do políčka **Filtrovať- Podľa názvu** zadajte „Bojovník“
3. Kliknite na sumu predplatného dole pod obrázkom titulnej strany Bojovníka (5,04 €)
4. Po tom, ako sa ukáže preddefinované predplatné vo výške polročné – 5,04 €, kliknite na modré políčko **Pokračovať**
5. Vyplňte vaše údaje a zaplaťte elektronickou formou.

V prípade, že nevlastníte počítač alebo nemáte internetové pripojenie, požiadajte o pomoc niekoho z vašich príbuzných či známych, príp. sa obráťte na miestnu organizáciu SZPB. Budeme veľmi radi, ak sa počet našich čitateľov rozšíri. V súčasnej finančnej situácii ide o prežitie Bojovníka.

Redakcia novín Bojovník

Pracujeme rovnako dlho ako pred sto rokmi

Monika Uhlerová (1979) sa v roku 2022 ako prvá žena v histórii Konfederácie odborových zväzov SR (KOZ SR) stala jej prezidentkou. V odboroch sa aktívne angažuje od roku 1999. Bola predsedníčkou Rady mladých pri KOZ SR, od roku 2016 pôsobila ako viceprezidentka KOZ SR. Problematike sociálneho dialógu a sociálneho partnerstva sa venuje už od čias vysokoškolského a postgraduálneho štúdia. Ako odborná asistentka na Katedre politológie Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici sa venovala (a stále venuje) sociálnemu dialógu, odborovému hnutiu, sociálnej politike a trhu práce. V súčasnosti je podpredsedníčkou Hospodárskej a sociálnej rady SR. Status odborárky vníma podľa jej slov s hrdosťou a ako súčasť vlastnej identity. Medzi jej záľuby patrí hudba, film, knihy a leňošenie.

Lýdia Kokavcová

Foto: autorka a archív KOZ SR

Rovnako ako pred sto rokmi, aj teraz je práca základom živobytia človeka. Ako sa zmenila jej podoba?

Už teraz vidno veľký vplyv technologického pokroku, digitalizácie, oveľa vyššej automatizácie a robotizácie výrobných procesov. Alebo vplyv klimatických zmien. Ešte si to neuvedomujeme, ale budú mať zásadný vplyv na podmienky a schopnosť vykonávať prácu. Ďalej je to demografický vývoj, populácia starne a čoskoro sa budeme pýtať, kto bude aj na Slovensku pracovať. Používanie umelej inteligencie nastoluje množstvo otázok, napríklad v otázkach bezpečnosti alebo radikalizácie. Čo znamenajú tieto fenomény pre Slovensko? Sme viac priemyselná krajina s veľmi nízkou mierou diverzifikácie. COVID-19 aj energetická kríza nám ukázali, ako málo sme odolní. Ak digitalizácia, automatizácia a robotizácia nahrádzajú výrobné procesy a znižujú manuálnu prácu, môže to mať negatívne dopady.

Kde teda sú krízy a problémy?

Našťastie v otázkach nezamestnanosti sa nepotvrdili negatívne scenáre. Máme relatívne nízku nezamestnanosť

(5,76 %, pozn. red.), ale bojujeme s nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá by bola odpoveďou na digitalizáciu, automatizáciu. Rušia sa predovšetkým najmenej kvalifikované a najmenej platené pracovné miesta. Najviac ohrození sú ľudia bez vzdelania a kvalifikácie a zamestnanci s nízkym príjmom. To môže vytvárať ďalšiu skupinu vylúčených a ohrozených chudobou. Jedno z riešení je kvalitne nastaviť systém celoživotného vzdelávania a pripraviť zamestnancov na naozaj veľmi rýchlo sa meniace potreby trhu práce.

Znamená to, že človek sa má počas produktívneho života preškolovať?

V minulosti, keď ste niečo študovali, bolo to na celý život. Vyšli ste ako chemik a chémii ste sa venovali celý život. Človek sa nepotreboval nejako zásadne prekvalifikovať, možno si dopĺňal informácie podľa toho, ako sa vyvíjalo odvetvie. V súčasnosti však už nie je možné, aby zo vzdelávacieho systému vychádzali absolventi, ktorí nebudú schopní adaptovať sa na meniace sa podmienky. Lebo s tým, čo vyštudujú, už za pár rokov na trhu práce neobstoja, ich pozícia alebo profesia už nemusí existovať. Zmeny sú rýchle. Je dôležité, aby už základné školy pripra-

vovali žiakov skôr s tzv. mäkkými zručnosťami. Musia veľmi rýchlo nasáť informácie z konkrétnej oblasti a prispôsobiť sa novým podmienkam a potrebám. A stále sa vzdelávať. Nestачí skončiť vysokú školu s tým, že už mám na celý život pokoj.

Nie je problém vysvetliť to ľuďom?

Je. Práca ako téma totiž vôbec nie je témou spoločenských a politických diskusií. Pritom je to fenomén, ktorý formuje naše životy a existenciu, napríklad je aj zdrojom radikalizácie. Myslím, že ignorovanie práce je spojené s ideológiou. Minulý režim staval svoju legitimitu na práci, bola základom ideológie. No a po roku 1989 všetko, čo je proti bývalému režimu, je v poriadku. O práci sa prestalo diskutovať, prestala sa skúmať, oslavuje sa možno raz do roka. Ale pritom jej poznanie by bolo zároveň poznáním, ako naše spoločnosti fungujú a kde sú ich problémy.

Ako vníma slovenský zamestnanec svoju prácu?

Keďže sa o práci nediskutuje, nie je zdrojom politického záujmu a konfliktu. Nespomína sa v predvolebnom boji, a tak aj samotný zamestnanec je niekde na pokraji záujmu. Necháva sa unášať tým, čo život prináša a žije podľa potrieb elit. Napríklad, aby bola práca čo najmenej zaplatená, lebo pre niektorých to pomyselne zvyšuje konkurencieschopnosť. Keď diskutujem s odborármi v predchodkovom veku o budúcnosti práce, povedia mi, že veď my nemáme vyriešené základné problémy a baviť sa o digitalizácii je pre nás úplné sci fi. Zásadným problémom, s ktorým sa borí slovenský zamestnanec je, že je málo zaplatený, a tým pádom ho digitalizácia ani umelá inteligencia nezaujímá.

Potom je ale zamestnanec naozaj len výrobným nástrojom.

Monika Uhlerová počas kolektívneho vyjednávania železničiarov v roku 2019.

Zmenili niečo nedávne krízy? Najmä pandémia COVID-19 zrejme ovplyvnila spôsob práce.

Pred pandémiou u nás takmer neexistovala práca z domu, vykonávali ju len zhruba 3 percentá zamestnancov. Možno by to tak bolo doteraz. My potrebujeme silný impulz, aby sa niečo zmenilo – a tým bola koronakríza. Počet ľudí pracujúcich z domu narástol niekoľkonásobne, na 12–15 percent. Prispôbila sa legislatíva, zamestnávateľ môže povoliť prácu z domu (tzv. home office) a zamestnanec má právo požiadať o ňu. Nevyriešilo sa však znášanie nákladov. Zároveň COVID-19 priniesol poznanie, že úplná strata sociálneho kontaktu s firmou a kolegami je pre psychické a sociálne zdravie zamestnanca nepriaznivá. Preto sa osvedčuje hybridná forma: istá časť týždňa v kancelárii, kontakt s kolegami, a potom 2–3 dni práca z domu. Je však potrebné nastaviť si pravidlá, lebo sa stane, že sa vám zlieva súkromný život s pracovným. Napríklad tak, že zamestnávateľ vám po istej hodine nemôže dať úlohu, resp. vám ju môže dať, ale nemôže očakávať jej splnenie, ak je koniec pracovného času. Aj znášanie nákladov ako elektrina či voda si treba dohodnúť v kolektívnej zmluve. Preto je výhodou mať odbory, lebo dokážu vyjednať niečo, na čo zákon nemyslí.

Ešte sa diskutuje o skrátenom pracovnom týždni?

Áno, v mnohých európskych krajinách. Niekde sa už zavádza plošne, niekde sa experimentuje, buď v odvetví alebo vo firme. Ak sme hovorili, že za sto rokov prešla práca zmenami, tak v oblasti pracovného času sa toho veľa nezmenilo. Skúsme si pritom predstaviť, ako vtedy vyzerali technológie a aká bola produktivita práce. Ako sme na tom teraz? Technologický vývoj napreduje, produktivita práce vzrástla niekoľkonásobne. No

pracovný čas sa neskrátil, pracujeme rovnako dlho. V Československu sa zaviedol osemhodinový pracovný čas v roku 1918. Nič sa nezmenilo.

A zmení sa?

Diskusia by mala byť len o spôsobe. Či to bude 4-dňový pracovný týždeň alebo menej hodín počas 5 dní. Ja osobne som zástancom 4-dňového pracovného týždňa. Experimenty priniesli len pozitívne výsledky pre firmu aj zamestnancov. Hoci ľudia odpracujú menej hodín, sú produktívnejší. Lebo sú viac oddychnutí, majú viac času pre seba, na relax, rodinu, koničky. A to sa odráža na výkone a celkovom pociťovaní zamestnanca. Ak chceme mať šťastných ľudí, skráťme im pracovný čas.

Rozhovor robíme pre antifašistické noviny Bojovník. Čo by ste odkázali našim členom?

Môj starký bol celoživotným členom SZPB a funkcionárom na lokálnej úrovni. Cez rozprávanie do mňa vstúpil silný odpor k fašizmu, lebo cez 2. svetovú vojnu a po vypuknutí SNP ho zajali a odviekli do koncentračného tábora. Tieto príbehy sa do mňa hlboko zakorenili. Zakorenili. Som presvedčená, že SZPB nemôže pestovať len tradíciu odporu k minulému, ale aj k súčasnému fašizmu a nacizmu. Ten je bohužiaľ stále prítomný. To, že sa neprejavuje explicitne v podobe, v akej ho poznáme z histórie 30. a 40. rokov ešte neznamená, že tu nie je. Fakt, že sa len premenil z hnedých alebo čiernych uniforiem na saká a kravaty nič nemení na tom, že pod kravatu a sakom fašizmus ďalej žije. V tomto vidím úlohu protifašistických bojovníkov. Oslovovať čoraz viac mladých ľudí, ktorí si ctia odkaz protifašistického boja a bojujú proti radikalizácii, extrémizmu a fašizmu aj v súčasnosti.

Pani Uhlerová, ďakujeme Vám za rozhovor.

Oslava poctivého partizána

Zasadacia miestnosť ÚR SZPB v Bratislave 27. apríla viditeľne ožila. Premenila sa na miesto oslavy 95. narodenín výnimočného muža, Karola Kunu.

Vyššie tridsiatka hostí prišla vzdať úctu otcovi rodiny, partizánovi, funkcionárovi Zväzu a bývalému vysokému štátnemu úradníkovi. Pochádzal z rodiny, ktorá sa v Bobrovci (okr. Liptovský Mikuláš) aktívne zapojila do ilegálnej činnosti. Sám sprvoti roznášal ilegálne zásielky, neskôr sa stal príslušníkom 9. liptovského partizánskeho oddielu.

„Chodil som zásadne bez legitimácie. Tú partizánsku som nemohol mať pri sebe. Ak by ma chytili Nemci, bolo by zle. No a keby som medzi partizánov prišiel s občianskym preukazom, podozrievali by ma, že som zved či špión. Preto ma vždy sprevádzal sovietsky oficer

Ivan Seršeň. Koncom decembra 1944 ho fašisti chytili, mučili a obesili s ďalšími tromi slovenskými partizánmi v Medzibrodě,“ rozprával člen predsedníctva ÚR SZPB, ktorý už ako šestnásťročný verboval obyvateľov okolitých obcí do boja. Na rodný Liptov dodnes s láskou spomína a často ho navštevuje.

Po vojne a štúdiu na Vysokej škole ekonomickej Kuna pracoval v oblasti štátnej kontroly. Vrcholom jeho kariéry bol post námestníka ministra výstavy, ktorý vykonával vyše 30 rokov. Najdôležitejšie momenty jeho života zhrnul v laudáciu tajomník ÚR SZPB Viliam Longauer. Podpredseda ÚR Jozef Ťažký oslávencovi zaželal, aby sa takto všetci stretli aj na oslave jeho storočnice.

Medzi gratulantmi nechýbali ani priami účastníci SNP Anna Bergerová a Branislav Tvarožek, či bývalí spolupracov-

Oslávenec Karol Kuna (druhý zľava) si zaspomínal aj na mladosť.

foto: B. Balogh

ní z ministerstva. Jubilanta si uctili aj všetci pracovníci Oddelenia vojnových veteránov a vojenských dôchodcov MO SR. Ich prítomnosť využil predseda ObLV SZPB Martin Krno na prediskuto-

vane aktuálnych otázok. O skvelú atmosféru sa postaral mužský spevokol Rodokmeň, ktorý oslávenca, ako sa vyjadril, „nabil energiou na ďalšie roky“.

(bal)

Ocenili sme dlhoročné členky

Branislav Balogh, foto autor

Oslávil sme jubileá zaslúžilých členiek oblastnej organizácie SZPB Bratislava: 90 rokov života Lýdie Pivovarsciovej a Justíny Borotovej a 92. narodeniny Eleny Hřčkovej. Podnet k stretnutiu dal súčasný predseda ZO Staré Mesto Peter Boldi, ktorý je novým členom predsedníctva ObLV SZPB. Spolu s tajomníčkou Katarínou Frišovou sa postarali o milé posedenie.

Lýdia Pivovarsyová pochádza zo židovskej rodiny Steinerovcov, ktorí vlastnili známy antikvariát v historickom centre hlavného mesta. Po vojne pôsobila desaťročia ako učiteľka a organizátorka školstva. Na dôchodku bola dekádu pracovníčkou Židovskej náboženskej obce a vypomáhala i vtedajšiemu predsedovi SZPB Jánovi Husákovi.

Spolu s manželom prof. Jánom Borotom bola Justína Borotová priamou účastníčkou SNP, na dôchodku pripravovali viaceré podujatia v ZO Brati-

slava-Ružinov. Elena Hřčková z partizánskej rodiny (jej brata pochovali so spolubojovníkmi na vrchu Roh) pracovala na rozličných postoch v štátnej správe. Svoj organizačný talent využívala aj počas 22-ročného pôsobenia na čele ZO SZPB v bratislavskom Starom Meste.

Podpredseda ÚR SZPB Jozef Ťažký oslávenkyňiam zo srdca zablahoželel a spolu s predsedom ObLV Martinom Krnom odovzdal Pozdravné listy a Čestné uznania. Krno vyzdvihol dlhoročnú činnosť všetkých troch a poďakoval im za všetko, čo vykonali pre skultúrnenie slovenskej spoločnosti, osobitne v práci s mládežou.

Po formalitách sa začala družná debata pri káve o životných skúsenostiach, ale aj o osobnom prežívaní Povstania či holokaustu. V tejto súvislosti prizvaný člen ÚR SZPB Ivan Pasternák spolu s Lýdiou Pivovarsyovou zdôraznili význam vnútornej sily nevyhnutnej na to, aby ťažko skúšaný človek išiel ďalej, aktívne žil, no súčasne pripomínal tragickú minulosť a zvyšoval o nej povedomie.

Blahoželanie jubilujúcim členkám SZPB, ktoré inicioval nový člen predsedníctva ObLV SZPB v Bratislave Peter Boldi (vpravo).

Jedine potichu a bez hymny?

Ministerstvo vnútra krátko pred konaním pravidelných osláv Dňa víťazstva nad fašizmom rozhodlo, že tento rok si obyvatelia môžu tento štátny sviatok uctiť iba potichu, bez verejných prejavov a štátnej hymny.

Uvedené vyplýva zo stanoviska Ministerstva vnútra SR, ktoré pre Bojovník sprostredkovala jeho hovorkyňa Zuzana Eliášová. Sekcia verejnej správy MV SR vydala „odporúčanie,“ aby sa spomienkové akty konali formou tichého kladenía vencov. To v praxi znamená zákaz akéhokoľvek navyše programu, teda hudby (vrátane hymny či smútočného pochodu), prejavov alebo recitovania protivojnových básní.

Na problém nás upozornila tajomníčka ObLV SZPB Nitra Anna Zabáková po tom, ako ju pozvali na stretnutie na okresnom úrade. Tam jej oznámili, že sa na oslách ukončenia 2. svetovej vojny v Nitre nezúčastní vojenská hudba tak, ako to bolo bežné minulé roky. Po predložení otázky, či by ozvučenie na hymnu a prejavy mohol tradične zabezpečiť okresný úrad, vysvitlo, že pôvodný súhlas prednostky OÚ sa zmenil po konzultácii s MV SR, ktoré takýto postup zákazovalo.

„My sme už objednali aj hudbu, lebo sme počítali s tým, že to bude približne tak ako vlani,“ uviedla pre Bojovník prednostka OÚ v Nitre Eva Bielik Hajdamárová. Dodala, že tieto plány sa zmenili po doručení celoslovenského usmernenia z ministerstva vnútra. V tejto súvislosti hovorila o pokyne, a nie o odporúčaní. Dôvody, ktoré viedli ministerstvo k jeho prijatiu, nepoznala.

SZPB nemôže súhlasiť s takýmto pokynom. Ak Slovensko uznáva Deň víťazstva nad fašizmom ako štátny sviatok, mali by byť povolené oslavy na úrovni, aká tomuto sviatku prináleží. Redukovať ich na tiché kladenía vencov sa bude považovať za prejav neúcty voči posledným žijúcim priamym účastníkom 2. svetovej vojny.

Slávnostné zhromaždenie na Slavíne organizuje ObLV SZPB v utorok 9. mája o 14.00 bez účasti štátnej správy s hudbou a príhovormi. (jro)

Aktívny dôchodca Július Molitoris

Syn z horárskej rodiny sa narodil 13. mája 1927 v Klenovci. Vyhlásenie 2. svetovej vojny ho zastihlo ako študenta gymnázia v Rimavskej Sobotě. Prvé priame stretnutie s Povstaním mal, keď v polovici augusta dostali informáciu, že by mali pristáť paradzanti vo vrchoch v okolí. Potom 28. augusta 1944 milícia obsadila križovatky v obci a na druhý deň vyšiel z legality Revolučný národný výbor. Prihlásil sa k dobrovoľníkom, vytvorili čatu. „Robili sme spojky, držali stráž, prípadne sme pod vedením študenta Sama Ribayana cvičili vojenský pochod. Spoznali sme sa pritom s jedným sovietskym partizánom. Dal nás do laty, vraj namiesto pochodovania máme cvičiť krytie a plazenie.“

O vlastenectve ľudí z Klenovca a regiónu svedčí fakt, že sa odtiaľ až 700 mužov pripojilo k partizánom. „Viem, mohli sme sa vrátiť domov,“ hovorí, „neriskovať, nebojovať. Ale ako by som sa sám na seba pozeral nasledujúce desaťročia? Aj dnes verím mladým statočným ľuďom. Napríklad takým, čo sa neboja ozvať proti hlupákovi, ktorí by chceli meniť dejiny nášho protifašistického odboja. Alebo si vážim takých, čo chcú našu krajinu úprimne ťahať dopredu.“

Po vojne získal osvedčenie č. 255/1946 a začal študovať žurnalistiku v Bratislave. Čoskoro sa vypracoval na vedúceho redaktora v Slovenskej akadémii vied. Vrcholom jeho rastu bolo miesto vedúceho vydava-

Július Molitoris pri preberaní medaily Za vernosť.

teľstva Obzor. Ako stúpenec reforiem Alexandra Dubčeka sa nestotožnil s inváziou vojsk Varšavskej zmluvy do Československa. To bolo dôvodom, že ho odvolali z vedúceho miesta. Následne pracoval ako editor kalendára Priateľ rodiny, známeho najmä staršej generácii. Dlhodobo aktívne pôsobil v HDK pri ObLV SZPB v Rimavskej Sobotě. Vytváral leporelá o odboji v regióne a zasadal sa o zachovávanie pamiatok. Július Molitoris je držiteľom viacerých vojenských a vzájomných vyznamenaní. Nedávno prevzal z rúk predsedu SZPB Pavla Sečkára pamätnú medailu Za vernosť. Gratulujeme a želáme mu pevné zdravie a duševnú pohodu. (bal)

Zoči-voči hrôzám v Jasenovaci

Ján Rohár, Záhreb, Banja Luka
Foto autor

Chorvátsky koncentračný tábor Jasenovac, ležiaci 115 kilometrov juhovýchodne od Záhrebu, sa zvykne opisovať ako miesto, z ktorého sa aj nacistom robilo zle. Ustašovci (v preklade vzbúrenci, rebeli) svojou krutosťou voči srbským zajatcom pretromfli aj obávané gestapo.

Jasenovac bol svojím spôsobom „unikátnym“ zariadením na Balkáne počas 2. svetovej vojny. V areáli niekdajšieho veľkého komplexu sa dnes nachádza pamätne miesto s menšou expozíciou pripomínajúcou túto čiernu škvrcu v chorvátskej histórii.

Zohavené mŕtvolý hádzali do Sávy

Koncentračný tábor na rozdiel od známejších nacistických vyhladzovacích táborov nespravovali Nemci, ale chorvátski fašisti – ustašovci, ktorých charakterizovala krutosť. Vraždenie tu neprebiehало podľa chladného nordického plánovania, no živelne všetkými možnými spôsobmi čo najbrutálnejšie. Nožmi, pištoľami alebo inými zbraňami, niekedy sa vrah s obeťou konfrontoval individuálne, tvárou v tvár.

Tábor a praktiky v ňom kritizovali aj Nemci. Menej ako metódy fyzickej likvidácie ich trápilo, že primárnym cieľom chorvátskeho besnenia neboli Židia, ale Srbi. Samozrejme, ani Židia či Rómovia sa krutosti nevyhli, no Srbi mali z pohľadu ustašovcov „prednosť“. Svoju úlohu pri vraždení zohrávala aj nábožen-

ská otázka, Chorváti boli tradične katolíci a Srbi pravoslávni.

Na stenách v expozícii sú napísané desaťtisíce mien obetí, ktorým sa toto miesto stalo osudným. Ustašovci zvykli mŕtvolý obetí svojho vyčinenia neskôr hádzať do neďalekej rieky Sáva. Okrem mien a dobových fotografií tu vystavujú aj nástroje aj nástroje vraždenia – sekyry, kladivá či nože.

Odňatie hlavy bolo v Jasenovaci bežným trestom.

Cesta ku Kamennému kvetu.

Identifikácia obetí pokračuje

Múzeum obsahuje aj množstvo panelov zobrazujúcich svedectvá väzňov, ktorí mali to šťastie a besnenie prežili. Pri pohľade na panel s počtom obetí zisťujeme, že v tábore dokázateľne prišlo o život aj viac ako 100 Slovákov, vrátane jedného dieťaťa. Údaje o celkovom počte obetí (83-tisíc) sú hrozivé, no napriek tomu nedosahujú ani polovicu počtu, ktorý uvádzajú srbské zdroje. Tie odhadujú zhruba okolo pol milióna obetí len na strane Srbov (celkovo ich malo byť až 700-tisíc), no chorvátski historici tieto čísla spochybňujú.

Počet skutočných obetí genocídneho besnenia dodnes rozdeľuje Chorvátov a Srbov. V minulosti sa v rozličných obdobiach tieto čísla nadhodnocovali alebo naopak výrazne redukovali. Výskum a identifikácia obetí pokračuje aj dnes.

Dominantou spomienkového komplexu je pamätník Kamenný kvet. Cestu k nemu tvoria podvaly zo železnice, ktorá pri-

vážala ľudí natlačených vo vagónoch. Jeden takýto vlak s dobytými vagónmi stál na mieste aj v čase našej návštevy. Človek má pri prechode od pamätníka k vagónu dostatok času, aby precítil krutosť dejov, ktoré sa tu odohrávali.

Ustašovci – najhorší teroristi

Po návšteve Jasenovacu sme sa vydali do Banja Luky, hlavného mesta autonómnej Republiky Srbskej (súčasť Bosny a Hercegoviny). Práve tam previezli v roku 1991 časť pôvodného inventára múzea v Jasenovaci. Počas rozpadu bývalej Juhoslávie sa totiž stalo terčom útokov chorvátskych nacionalistických zoskupení. Bolo zničených alebo stratených 7705 exponátov spolu s približne 2 500 titulmi z knižnice.

Múzeum opäť otvorili až v roku 2006. Časť predmetov sa z Banja Luky vrátila do Jasenovacu, a to aj vďaka zmene chorvátskeho postoja a podpisu základnej dohody medzi Múzeom holo-

kaustu vo Washingtone a chorvátskym ministerstvom kultúry. Napriek tomu časť cenných exponátov ostala v Banja Luke, a preto sa určite oplatilo pozrieť sa na túto tragédiu aj zo srbského pohľadu.

Práve tam sme našli najextrémnejšie zábery z Jasenovacu. Dobové fotografie a záznamy dokazovali najdrastickejšie zločiny, ktoré sa dajú porovnať k praktikám príslušníkov tzv. Islamského štátu. Sadržický ustašovský veliteľ na jednej z fotografií pózuje s odrezanou hlavou srbského partizána. Takýchto snímok vrátane záberov na zohavené telá detí bolo v múzeu oveľa viac. Po ich zhliadnutí si návštevník zrejme položí otázku, či v tých čiernych uniformách boli naozaj oblečení ľudia.

Žiaľ, spomienka na zábery kompletne zničeného múzea z 90. rokov nás vracia k otázke, či sme sa naozaj zmenili, alebo sa kedykoľvek môže takýto druh násilia vrátiť. A to nielen v islamskom svete.

Spomienka na obeť tábora v Engerau

Branislav Balogh, foto autor

Petržalka bola počas 2. svetovej vojny súčasťou Nemeckej ríše, jej názov bol Engerau. Práve tu vznikol koncentračný tábor. Väzni v ňom museli pracovať na výstavbe východného ochranného múru, tzv. Schutzwall-Ost. Medzi zadržanými bolo vyše 2000 maďarských Židov, vystave-

ných otrockej práci. Rakúski nacisti a kolaboranti tu počas vojny zavraždili až päťsto ľudí.

Spomienkou na neľudské časy je pomník na petržalskom cintoríne. Aj tento rok v marci usporiadalo Dokumentačné stredisko rakúskeho odporu (DÖW) pietnu spomienku na obeť tábora. Zakladateľkou a hlavnou organizátorkou stretnutia je historič-

ka Claudia Kuretsidisová-Haiderová. Tento rok išlo o 23. pietnu spomienku. Rakúska historička napísala na tému už niekoľko kníh. Opisuje v nich aj šesť procesov, ktoré sa konali vo Viedni od leta 1945 do roku 1954. V nich odsúdili deväť rakúskych dozorcov tábora.

Na nevyhnutnosť udržiavať pamiatku na vojnové časy, ktoré pre nás musia byť memomtom zla a nesmú sa nikdy zopakovať, poukázala veľvyslankyňa Rakúska Margit Brucková-Friedrichová. Okrem nej vzdali úctu položením venčov aj veľvyslanci Izraela Eitan Levon a Maďarska Csaba Balogh. Delegáciu SZPB viedol podpredseda ÚR Jozef Ťažký. Okrem členov SZPB a Židovskej náboženskej obce sa na spomienke zúčastnili aj zástupcovia rasovo prenasledovaných z Mauthausen Komitee.

Bratislavský samosprávny kraj reprezentoval podpredseda Juraj Stekláč. Pripomenul zod-

Dušou podujatia je historička Claudia Kuretsidis-Haider.

povednosť vyššieho územného celku za udržiavanie pietnych miest ako symbolu elementárnej úcty k zavraždeným. Program spomienky citlivo doplnili clivé tóny piesní v jidiš v podaní Naamy Fassbinderovej. Vrcholom podujatia bolo čítanie mien zavraždených, ktorých sa podarilo identifikovať. V závere predniesol rabín Baruch Myers modlitbu.

Dokumentačné stredisko rakúskeho odporu pozvalo a priviezlo na spomienku zhruba

dvadsiatku mladých ľudí z viedenských škôl. Exkurzia pokračovala k reštaurácii Leberfinger, kde sa nachádzala časť tábora. Dnes je tam osadená pamätná tabuľa. Študenti pozorne počúvali výklad Claudie Kuretsidisovej-Haiderovej o trinástich zavraždených pri evakuácii tábora 29. marca 1945 a o stovke zavraždených väzňov počas roka 1945. Práve odpor mladých voči tomu, čoho boli schopní ich predkovia dáva nádej, že sa podobná udalosť nikdy viac nezopakuje.

Pamiatku obeť koncentračného tábora si uctila rakúska veľvyslankyňa aj veľvyslanec Maďarska.

Dvaja švagrovia v protifaš

Publicista, mediálny odborník a vysokoškolský profesor Samuel Brečka sa v dôchodkovom veku s vervou pustil do podrobného štúdia novodobých dejín Brezna, osobitne životných osudov svojich rodákov. Výsledkom je séria zaujímavých kníh. Vlni na vlastné náklady vydal publikáciu *Výtečníci breznianski z druhej polovice 19. storočia*, v ktorej sa venuje významným rodinám pôsobiacim po generácie na Horehroní, u tých mladších príslušníkov s presahom do polovice minulého storočia. Zaujali nás najmä osobnosti, ktoré sa zapojili do protifašistického hnutia, najmä do jeho menej známych foriem – tzv. občianskeho odboja. Autor ochotne poskytol Bojovníku okrem fotografického materiálu osobitný text, ktorý sme z priestorových dôvodov skrátili a pridali medzititulky.

Turbulentný život s nenaplnenými ambíciami

Keď sa na jeseň 1938 na breznianskom námestí zišli predstavitelia politických strán pôsobiacich v meste, zhodli sa, že sa zjednotia v rámci hesla *Jeden národ, jedna strana*. Za agrárnikov tam bol aj JUDr. Michal Zibrín mladší (1899–1968) zo známej národne uvedomelej rodiny.

Už ako chlapec sa zúčastňoval na stretnutiach „panslávov“ v záhrade ich domu na Veľkej ulici. Počas štúdií práv na Univerzite Karlovej v Prahe sa stal predsedom Zväzu slovenského študentstva. Ako 26-ročného advokáta a člena agrárnej strany ho v roku 1935 zvolili za starostu Brezna.

Niet divu, že so svojím čechoslovakistickým zmysľaním nemal veľkú ochotu pôsobiť v spolku zjednotených strán pod vedením HSLS. Niekoľko ho udal za „rozširovanie nepravdivých informácií“ a on sa dostal na tri mesiace do ilavského väzenia. Potom zatvoril advokátsku kanceláriu v rodnom meste a odsťahoval sa do Topoľčian.

Na trase Bratislava – Belehrad

Na jar 1940 Zibrín vycestoval do Belehradu, kde v tom čase sídlila jedna z centráľ čs. zahraničného odboja. Jej veliteľ mjr. Jaroslav Hájiček ho na spoluprácu prehovárať nemusel. Keďže mal platný pas, vyslal ho späť na Slovensko, aby tu založil tajnú protifašistickú organizáciu.

Zibrínovi sa rýchlo podarilo vytvoriť ilegálnu spravodajskú

sieť s krycím názvom *Demec*. Boli v nej advokáti a úradníci z jeho kancelárie, Štefan Laufer, Imrich Holomáň, Oskar Wertheimer, Fridrich Fischer, Alexander Herz, Michal Červený, Eugen Freund, Štefánia Švandtnerová. Mal však svojich ľudí aj v Bratislave a vo Zvolene, zároveň úzko spolupracoval s nitrianskou a bratislavskou *Obranou národa*.

Medzi najčastejšie aktivity nekomunistického odboja patrila pomoc pri útekoch do emigrácie a spravodajstvo pre exilovú reprezentáciu okolo Eduarda Beneša a Milana Hodžu. Skupina *Demec* sa venovala najmä špiónáži. Zibrín sa podľa dohovoru koncom októbra 1940 vrátil do Belehradu, vedenie skupiny na Slovensku prevzal Vladimír Velecký.

Občiansky odpor verus komunisti

Ako uvádza historik Jozef Jablonický v knihe *Z ilegality do povstania*, Zibrínovi sa nepáčilo, že v odboji hrajú prím komunisti. Pred Vianocami 1940 napísal: „Organizovaný odboj vedú len komunisti... hodne úspešne, trebárs ich Mach zatvára... Zo zúfalstva utekajú naši

ku komunistom, aby im pomáhali proti vláde, a tak sa začína tvoriť viera, že spása príde z Východu, a myslím, že proti tomu by sa malo niečo robiť.“

Velecký chcel založiť celoslovenský odbojový orgán, ktorý by bol protiváhou komunistom a zjednocoval by „Slovákov československy zmysľajúcich po celom Slovensku“. Tieto plány v júli 1941 prekazilo zatknutie Arpáda Freia, exekútora Zibrínovej advokátskej kancelárie. Už pri prvom výsluchu prezradil mená všetkých kľúčových osobností. Freia po vojne brali na zodpovednosť za pád celej odbojovej akcie. Dostal sa však na slobodu a vrátil sa k dobre platenému miestu správcu polikliniky v Košiciach.

Zatknutých členov skupiny *Demec* zdĺhavo vyšetrovali, niektorých aj pražské gestapo. Až roku 1943 krajský súd v Bratislave vyniesol nad nimi verdikt. Zibrína v neprítomnosti odsúdili na pätnásť rokov, Veleckého na osem, Freia na šesť, atď. Veleckého a Freia dva dni pred vypuknutím SNP z ružomerskej väznice vyslobodili partizáni.

Z Istanbulu až na ministerstvo

Vpád nemeckých vojsk do Juhozápadie 6. apríla 1941 donútil čs. diplomatov a špiónov odísť z tejto balkánskej krajiny. Zibrín priletel do Atén, odkiaľ sa lo-

ďou *Warszawa* dostal do Palestíny, neskôr do Istanbulu. Tam sa stal členom „spravodajcov“, ktorých prichýlila britská ambasáda. Bol pri nadväzovaní kontaktov so Slováckmi veľmi neopatrný. Potenciálnych informátorov vyhľadával na verejných miestach, v kaviarňach a kasinách. Listy podpisoval vlastnoručne, aj keď krycím menom, no znalci písma v Ústredni štátnej bezpečnosti (ÚŠB), ktorá poštu kontrolovala, to ľahko zistili.

S pôsobením v Istanbule bol očividne nespokojný. V liste ministrom vnútra v exilovej vláde v Londýne Jurajovi Slávikovi uviedol: „Po ročnej namáhavej práci je isté, že odtiaľto sa to, čo chcete previesť, nedá. Spojenie s domovom je veľmi obťažné. K tomu, aby sa organizovalo, čo chcete, treba prísť bližšie k Bratislave, aby styk bol pravidelný, a nie náhodný.“

Po viacerých urgenciách mu koncom roku 1942 vyhovel, presunul sa do Veľkej Británie. O tom, že chce robiť politickú kariéru, boli presvedčení aj jeho nadriadení. Jablonický v tejto súvislosti cituje Benešovo osobného tajomníka Jaroslava Smutného:

„František Moravec (šéf spravodajskej služby) hlási, že sem

prišiel dr. Zibrín. Má dojem, že bude chcieť hrať úlohu politickú, prehlásil mu, že nebude nikde robiť pisára. Moravec chce zabrániť, aby sa vytvorilo zvláštne spravodajstvo jednej skupiny Slovákov so Slovenskom. Rozhodnuté je, aby zostal zatiaľ vo väzku armády, potom si ho môže vyžiadať Slávik do vnútra, ale prejsť to musí ministerskou radou.“

Neúspech spravodajskej činnosti

Hoci sa nakoniec Zibrín dostal na ministerstvo vnútra, veľkú kariéru v Londýne neurobil. Ani jeho činnosť v Turecku nezískala vysoké ocenenie. Kriticky ju hodnotili i na Slovensku, vrátane švagra Gejzu Krnu. V informácii spravodajskej skupiny v Istanbuli z júna 1943 sa píše:

„Informátor hovoril posledne s Ing. Krnom 18. 4. 1943 v Budapešti v hoteli Carlton. Krno ho nabádal k opatrnosti pri styku s českou diplomatickou a vojenskou misiou v Turecku s ohľadom na doterajšie skúsenosti. Každý, kto vošiel v styk s týmito kruhmi, bol kompromitovaný a použili sa proti nemu sankcie. Krno upozornil informátora, že Zibrín pracuje v Turecku pod menom Dragutin Ilič a v dô-

Diplomat dvakrát v pazúroch gestap

Ďalší brezniansky rodák, Zibrínov švager, Ing. LADISLAV GEJZA KRNO (1909–1972) sa spočiatku vydal na dráhu ekonóma. V roku 1929 absolvoval *Obchodnú akadémiu v Banskej Bystrici*, potom *pražskú Vysokú školu obchodnú*.

Po základnej vojenskej službe začal pracovať ako konceptný úradník na Ministerstve zahraničných vecí ČSR. Mal na starosti obchodné záležitosti. V marci 1939 prešiel do diplomacie novovzniknutého Slovenského štátu. Ten sa stal po uzavretí paktu Molotov-Ribbentrop na krátky čas spriatelenu krajinou Sovietskeho zväzu. Do Bratislavy pricestoval vyslanec Georgij Maximovič Puškin a do Moskvy synovec prezidenta Fraňo Tiso. Ako legačný tajomník II. triedy tam nastúpil aj Krno.

Kontakty aj s Ludvikom Svobodom

Pôsobenie v Prahe na ňom zanechalo stopy, takže niet divu, že v Moskve nadviazal kontakty s čs. odbojom, s pplk. Ludvikom Svobodom, pplk. Františkom Hieke-Stojom a Hubertom L. Haushoferom.

Náčelník vojenskej misie v ZSSR plk. Heliodor Píka v máji

1941 sa o ňom zmienil v služobnom hlásení: „Radca slovenského vyslanectva dr. Krno zdá sa byť zmysľania československého a možno ochotný podávať informácie pre zahraničný odboj. Sľúbil dať zoznam dôveryhodných ľudí na Slovensku. Môže nadvia-

JUDr. Michal Zibrín ml. (v strede) na zasadaní výboru na posúdenie výstavby železničnej trate Červená Skala – Margecany, rok 1926.

Gejza Krno so svojou matkou a v Berlíne pred Brandeburskou br

Šistickom hnutí

sledku jeho ľahkovážnej činnosti bolo zatknutých mnoho ľudí, ktorí sa na Slovensku pokúsili pracovať v odboji. Ako príklad uviedol, že listom odoslaným do Bratislavy Bogdanovi Pavlovi je Zibrín vinný zatknutím 50 slovenských vlastencov.“

Povojnové obdobie bolo v Zibrínovom živote rovnako turbulentné. Stal sa poslancom Ústavodarného národného zhromaždenia za Demokratickú stranu (DS), ktorá vo voľbách na jar 1946 na Slovensku zvíťazila. S touto situáciou sa však nezmierili komunisti, ktorí v Čechách voľby vyhrali. Po februári 1948 DS rozpustili, väčšiu jej vedúci činitelia emigrovali. Medzi nimi aj Zibrín.

V Nemecku na neho natrafili agenti americkej spravodajskej agentúry CIC. Tí vyhľadávali ľudí, ktorí by mohli plniť špiónážne úlohy na území, ktoré sa dostalo pod vplyv Moskvy. Zibrín sa jej nezhostil úspešne, katastrofálne sa skončila akcia špiónážnej skupiny Živodara Tvarožka.

Zibrín potom pracoval v americkej emigrácii v robotníckych profesiách. Keď ako 69-ročný zomrel v Chicagu, v úmrtnom liste mu v kolónke zamestnanie uviedli slovíčko montér.

Prát stapa

zať nepriamo opatrné spojenie bez prezradenia svojej identity.“

Diplomatické vzťahy so ZSSR nemali dlhé trvanie. Keď 22. júna 1941 Nemecko napadlo Sovietsky zväz spolu so svojím oddaným spojencom – ľudáckym režimom, na slovenskom vyslanectve v Moskve sa muse- li rýchlo pobaliť. Ich výmena so sovietskymi diplomatmi sa uskutočnila v Istanbuli.

Medzičasom Krnov švagor Mi-

Adelou počas Olympijských hier v roku 1936.

Ladislav Gejza Krno s manželkou Katarínou v Prahe.

chal Zibrín intenzívne spolupracoval s ústredňou čs. odboja v Istanbuli. Po tom, čo viacerých členov ilegálnej skupiny Demec zatkli, pomocnú ruku podal Krno. V Istanbuli prevzal od plk. Prokopa Kumpošta nový šifrovací kľúč pre vysielaciu Demecu. Cestoval z Turecka na diplomatický pas, a preto sa vyhol kontrole. No keď sa vrátil na Slovensko, nemal už ten kľúč komu odovzdať. Naopak, zatkla ho ÚŠB pre podozrenie z kolaborácie so západným odbojom, určitý čas ho väznilo pražské gestapo na Pankráci.

Spolupráca s ilegálnou Flórou

Pre nedostatok dôkazov, ale aj zásluhou intervencie jeho bývalého nadriadeného na vyslanectve v Moskve Juliána Šimka ho v roku 1942 prepustili a znovu zamestnali na ministerstve. Krno však neprestal spolupracovať s odbojom, tentoraz so skupinou Flóra, pomenovanej latinským názvom krstného mena jej vedúcej – Květy Viestovej, švagriny generála Rudolfa Viesta.

Sústredovali sa v nej najmä agrárnici, sociálni demokrati, národní socialisti, finančníci, dôstojníci, duchovní, ľudia, ktorí sa usilovali o obnovenie ČSR. Flóra zabezpečovala informácie z oblasti hospodárstva, vojenstva, diplomacie a spracované ich posielala do zahraničia. Konečnou stanicou určenia bol Londýn. Krno pod krytím menom Lampa prostredníctvom kuriérov zabezpečoval spojenie medzi Bratislavou a Ženevou, keď podporoval kuriérku Oľgu Rehákovú-Mičkovú a jej nástupcu Rudolfa Fraštackého.

Na začiatku roka 1943 už Krno sledoval Abwehr a nacistická bezpečnostná služba Sicherheitsdienst. Na žiadosť nemeckých úradov ho vo februári znovu zatkli a odviezli na vypočúvanie do Prahy. Podľa Jablonického šéf nemeckej bezpečnostnej polície

písal 20. februára na Zahraničný úrad do Berlína o Ing. Krnovi:

„Z materiálu proti nemu... vyplýva, že počas diplomatickej činnosti v Moskve prejavil ochotu spravodajsky pracovať pre českú emigrantskú vládu v Londýne. Preto vraj nadviazal spojenie s česko-anglickými kruhmi v Jeruzaleme, o ktorých vedel, že pracujú proti ríši. Neskôršie od nich dostal rádiový pokyn pripojiť sa k českej N. D. Stelle v Moskve... V tejto súvislosti sa po vypuknutí vojny s Ruskom údajne tiež vyjadril, aby ho neposielali do vlasti, ale aby ho ponechali v Moskve... Na spiatocnej ceste do vlasti využil počas pobytu v Istanbuli príležitosť na nadviazanie spojenia s anglicko-českými kruhmi... V záujme ríšskej obrany považujem za žiadúce obnoviť proti Krnovi pokračovanie.“

Nacisti ho napokon prepustili. Po návrate do Bratislavy pokračoval v práci na ministerstve, aj v odboji. V júli 1943 cestoval

služobne do Ženevy, kde sa stretol s čs. zástupcom pri Spoločnosti národov dr. Kopeckým. Švajčiarska vláda síce uznala de iure Slovenský štát, a preto nemala oficiálne styky s čs. exilom, no zostal diplomatický úrad ČSR pri Spoločnosti národov, ktorý mohol využívať vlastnú vysielaciu na udržiavanie spojenia s exilovým ministerstvom zahraničných vecí.

Kopecký 6. júla oznamoval Zibrínovi do Londýna, že šéf organizácie Tri hodinky Omega (Gejza Krno) je osobne u neho a je ochotný odpovedať na jeho otázky. Plk. Moravca v tejto depeši zároveň požiadal, aby do Istanbulu oznámil: „Lampa je vo Švajčiarsku.“

Ako sa dostali Francúzi do Povstania

Na jar 1944 pôsobil Krno ako legačný tajomník na slovenskom vyslanectve v Budapešti. Ani tu však nezaháľal. Pomáhal pri zabezpečení dopravy anglických a amerických vysielaciek z Istanbulu do Bratislavy.

Na SNP sa podieľali aj fran-

cúzski partizáni. Ako sa dostala časť z nich na Slovensko? Početnú skupinu francúzskych vojnových zajatcov Maďari internovali v tábore pri Balatone. Viacerí sa chceli zapojiť do odboja a tak hľadali pomoc na francúzskom vyslanectve, kde pracovali aj antifašisti.

Vodca 11-člennej skupiny Michél Bourel de la Roncière nadviazal spojenie s Krnom. Ten pre neho vybavil na falošný pas vízum, na základe ktorého mohol vycestovať na Slovensko. O vydanie víz sa postaral aj pre ďalších Francúzov.

Krno po návrate na Slovensko prepustili z ministerstva, no čoskoro sa dostal do srdca Povstania, stal sa zástupcom prednosti zahraničného odboru SNR. Po obsadení Bystrice prešiel k partizánom.

Na jar 1945 ho znovu prijali v Košiciach do čs. diplomacie. Už 1. októbra ho vymenovali za generálneho konzula ČSR v Chicagu. Po februári 1948 Gejzu Krnu odvolali domov, ale na Slovensko sa už nevrátil, s celou rodinou zostal v USA. Zomrel ako 63-ročný v Berwyne Cook, štát Illinois.

Odbojár a diplomati

Martin Krno

Ladislav Gejza Krno, môj vzdialený príbuzný, pochádzal z breznianskej vetvy Krnovcov. Účastníkov protifašistického hnutia a diplomatov sa v rozvetvanej rodine našlo viac.

Gejzov bratranec z druhého kolena prof. DALIBOR MILOŠ KRNO (1901–1983) sa narodil v Novom Sade vo Vojvodine, ale po štúdiách v Prahe sa presťahoval do starej vlasti. Ako riaditeľ Obilninovej spoločnosti sa podieľal na príprave Povstania najmä po ekonomickej, ale aj organizačnej stránke. Zaslúžil sa o to, že podstatná časť štátnych hmotných rezerv sa presunula pred augustom 1944 na stredné Slovensko. Počas SNP pôsobil ako významný pracovník Povereníctva hospodárstva a zásobovania, stal sa spoluzakladateľom ľavicového týždenníka Nové slovo. Po vojne bol čs. vyslancom pri Spojeneckej kontrolnej komisii v Budapešti a vyslancom vo Viedni.

Môj otec JUDR. MILOŠ KRNO (1922–2007) ako študent pôsobil v ilegálnom hnutí, počas SNP bol generálnym tajomníkom Zväzu bojujúcich vysoškoolákov a reportérom denníka Pravda. Nachádzajúcu zimu prežil s partizánmi v lesoch nad rodnou obcou Nemecká (dnes Partizánska) Ľup-

ča. V roku 1945 nastúpil na ministerstvo zahraničných vecí v Prahe do funkcie osobného tajomníka Vladimíra Clementisa, potom sedem rokov pôsobil v Moskve na poste prvého tajomníka veľvyslanectva ČSR.

V diplomatických službách to najďalej dotiahol rodák z Myjavy JUDR. IVAN ŠTEFAN KRNO (1891–1961). Počas štúdií na parížskej Sorbone sa stal osobným tajomníkom Štefana Osuského. Po vojne vojne bol členom delegácie

Delegácia ČSR na zasadnutí Zhromaždenia Spoločnosti národov v Ženeve roku 1921. Ivan Krno prvý zľava, vpravo Štefan Osuský.

ČSR na medzinárodnej konferencii v Paríži. Neskôr pôsobil ako čs. zástupca na sekretariáte Spoločnosti národov v Ženeve a na Medzinárodnom súdnom dvore v Haagu.

V októbri 1938 ho vláda poverila vedením rokovania so zástupcami horthyovského Maďarska v Komárne. Skončili sa bezvýsledne vinou prehných územných požiadaviek Budapešti. V novembri ho vymenovali za nástupcu ministra zahraničných vecí Františka Chvalkovského. Po rozbití republiky Krno emigroval do Paríža, kde sa zapojil do zahraničného odboja po boku Osuského, potom pôsobil pri exilovej vláde v Londýne. Na jar 1945 sa podieľal na činnosti čs. delegácie na konferencii v San Franciscu, kde založili Organizáciu Spojených národov. V rokoch 1946 až 1952 pracoval ako právny poradca generálneho tajomníka OSN v New Yorku. Tam zomrel 14. apríla 1961.

Malý Miloš Krno s mamou a otcom (pri volante) pred domom strýka Cyrila Krnu na námestí v Brezne.

Slovensko na správnej strane

Stanislav Mičev, historik

Foto: archív Múzea SNP

V horúcom lete 1944 sa Slovensko postavilo na správnu stranu. Nie zásluhou svojej vtedajšej vládnej garnitúry, ale opozície. Dokázala v záujme záchrany národa a jeho zájmov prekonať neprekonateľné politické i osobné rozpory.

Slovenská republika bola vo vojnovom stave s protinacistickými veľmocami, ktoré už v roku 1941 uznali Benešovu exilovú vládu v Londýne za jediného právoplatného zástupcu ČSR. Snívanie o možnosti akéhosi pokojného preplávania republiky k víťazom a jej zachovania po skončení vojny bolo len ilúziou politických rojkov. S realitou už dohodnutého povojnového usporiadania sveta to nemalo nič spoločné.

Lokajská vláda stratila kredit

Ludácka vláda svojou lokajskou oddanosťou nacistickému Nemecku stratila kredit už dávno pred koncom vojny. Adolf Hitler pritom so Slováckmi po prípadnej vyhranej vojne nepočítal. Boli sme pre neho ľuďmi druhej triedy, vhodnými čiastočne na asimiláciu, ale zväčša iba na otrockú prácu v priestore kdesi za Uralom.

Čo je to za spojenca, ktorého cieľom je likvidácia „s priateľného národa“? Ktorý hneď na začiatku parceloval naše územie a prideloval ho susedom? Nešlo o spojenca, ale o nepriateľa. Vtedajšia vláda však do poslednej chvíle s ním kolabovala a neponúkla iné riešenie. Ani sa nesnažila čo len naznačiť ústretovosť k víťaziacim mocnostiam, ako napríklad Bulharsko či Rumunsko.

Dobrovoľné vzdanie sa moci bolo pre ľudákov nemysliteľné. Veľmi dobre vedeli, že ich politická zodpovednosť je priveľkým bremenom. To ich nútilo až do konca zotrvať pri nacistickom spojencovi. Pred vyše 78 rokmi sa našťastie slovenská opozícia napriek rozličným názorom dokázala dohodnúť a najmä konať.

Rumunskí vojaci v slovenských horách počas bojov proti nemeckým okupantom.

Obrodienie myšlienky vlastnej štátnosti

Povstanie sa politicky i vojensky zameralo proti domácejmu i zahraničnému fašizmu, nesmerovalo však proti myšlienke slovenskej štátnosti. Snažilo sa ju demokraticky obroditiť a zakotviť v novom štátoprávnom usporiadaní v obnovenej ČSR.

Oficiálna reprezentácia bola spoločenským záberom SNP prekvapená a šokovaná. Usilovala sa ho propagandisticky vysvetliť ako akciu cudzích nepriateľských síl – ruských parašutistov, židobofševikov, Čechov, domácich zradcov, asociálnych živlov, no táto rétorika sa na verejnosti nestrelala s žiadnym ohlasom.

Obyvateľstvo, ak to bolo možné, ignorovalo budovanie obranných postavení pre nemeckú armádu a prakticky sa nevydaril ani pokus formovať a cvičiť diverzné jednotky z príslušníkov Hlinkovej mládeže. Jedinou integrujúcou silou a azda i poslednou autoritou pre časť obyvateľstva zostal už len osamotený Jozef Tiso. Prezident nemal vo vládnom tábore rovnocenného partnera, a tak s uplatňovaním svojej koncepcie politiky menšieho zla zostal sám.

Zázračný obrat sa nekonal

Ešte ani v posledných chvíľach existencie Slovenskej republiky nechcela jej politická reprezentácia pochopiť nezvratnú logiku medzinárodných politických a vojnových udalostí. Unikala jej aj vojenská realita a vývoj na Slovensku. Dúfala v akýsi zázračný obrat, ktorý by umožnil uchovanie štátu.

V sebaklame, že HSLS reprezentuje celý národ, vôbec ne-

Pražania vítajú sovietskych tankistov.

pripustila, že väčšina už nestotožňuje svoje záujmy s podobou štátnosti, aká tu existovala od roku 1939. Keď sa 14. marca 1945 pred Prezidentským palácom v Bratislave oslavoval štátny sviatok, podstatná časť prominentov už v tej chvíli mala doma pobalené kufre.

Koncom marca Tiso a väčšina členov vlády opustili Slovensko, aby sa v rakúskom Kremsmünsteri pokúsili zachovať právnú kontinuitu vojnovéj SR. Politický a vojenský vývoj ich však veľmi skoro priviedol k realite. Napokon sa 8. mája vzdali miestnemu veleniu americkej armády.

Slovenská republika v priebehu apríla 1945 po svojej šesťročnej existencii zanikla. Bolo to v čase, keď aj nacistickí pohlavári už bez fanatickeho Hitlera uznali zbytočnosť ozbrojeného odporu proti triumfujúcim spojencom.

Oslobodzovanie Slovenska príslušníkmi Červenej armády, Rumunskej kráľovskej armády a 1. čs. armádneho zboru v Sovietskom zväze bolo dlhodobým procesom trvajúcim septembra 1944 do prvých dní mája 1945. Boje komplikoval ťažký horský terén a takticky dobre vedená obrana skúsených nacistických jednotiek.

Dôležitým faktorom bola aj potrebná nadväznosť vojenských operácií na našom území na veľké operácie jednotlivých frontov a armád spojených s oslobodzovaním Poľska, Maďarska a Rakúska.

Nespochybnáme osloboditeľskú misiu

Napriek rozličným nepravostiam, ktoré sa vyskytli pri postupe spojeneckých vojsk a neraz postihli nevinné civilné obyvateľstvo, je spochybné osloboditeľskej misie v rokoch

1944 a 1945 hrubou falzifikáciou dejinných udalostí. Žiaľ, aj súčasná legislatíva v Zákone o protikomunistickom odboji to rešpektovala a dosiaľ k náprave tohto právneho nezmyslu nedošlo.

Podpisom bezpodmienečnej kapitulácie 8. mája 1945 sa zavýšil proces kapitulčných aktov na európskych bojiskách. Nemecké vojská najskôr kapitulovali v Taliansku, kde tento akt nadobudol právoplatnosť 2. mája, potom na západnom fronte s platnosťou od 4. mája. Bezpodmienečnú kapituláciu prvýkrát podpísali v hlavnom stane veliteľa angloamerických vojsk generála Dwighta Davida Einshowera v Remeši 7. mája o 2.40.

Sovietske vedenie považovalo tento krok za predbežný, pretože sa uskutočnil bez účasti jeho oficiálneho zastúpenia. Definitívne teda došlo k podpisu kapitulácie v Berlíne na druhý deň tesne pred polnocou stredo európskeho času. V tento deň oslavujú koniec 2. svetovej vojny takmer všetky európske krajiny.

Snahou veliteľov Wehrmachtu bolo pôvodne, samozrejme, kapitulovať len jednostranne, smerom k západným protinacistickým spojencom a vyhnúť sa tak priamej kapitulácii voči Sovietskemu zväzu. Admirál Karl Dönitz, ktorý sa stal hlavou rozpadajúcej sa ríše po Hitlerovi, prechovával nádej, že s koncom vojny dôjde ku konfliktu medzi dovtedajšími spojencami,

z čoho by mohlo vyťažiť porazené Nemecko.

Definitívna bodka v Norimbergu

Treba povedať, že nebyť únavy všetkých z dlhotrvajúceho a vyčerpávajúceho vojnového konfliktu neboli tieto kalkulácie celkom márne. Napokon celý proces prerástol do studenej vojny. Na otvorený vojenský konflikt v tom čase našťastie nebola vôľa.

Žiaľ, aj po podpise bezpodmienečnej kapitulácie viaceré nacistické jednotky pokračovali v boji. Ich hlavným cieľom bolo prebiť sa k Američanom a vyhnúť sa zajatiu v ZSSR. Vo Flenzburgu aj naďalej úradoval Dönitzov kabinet, ktorý sa snažil kontaktovať západných politických predstaviteľov a vytvárať ilúzie o legitímnej nemeckej vláde, s ktorou treba počítať.

Nemyslím si, že by protinacistickí spojenci vážne uvažovali o akejkoľvek spolupráci s kompromitovaným admirálom, keď jeho ponorky spôsobili najviac škôd najmä Veľkej Británii a USA. Pravdou však je, že k zatknutiu Dönitzovej vlády došlo až 23. mája po opakovaných protestoch sovietskych zástupcov.

To už bol koniec akýchkoľvek nacistických ambícií povojnovo sa etablovať na nemeckej i zahraničnej politickej scéne. Definitívnu bodku potom položil Norimberský proces, pred ktorým sa ocitli nacistickí pohlavári.

Posledné slová nemeckého velenia

„My, nižšie podpísaní, jednajúci menom nemeckého vrchného veliteľstva, súhlasíme s bezpodmienečnou kapituláciou všetkých našich ozbrojených síl na pevnine, na mori a vo vzduchu, a takisto všetkých síl, ktoré sú po dnešný deň pod nemeckým velením, vrchnému veliteľstvu Červenej armády a súčasne vrchnému veliteľstvu Spojeneckých expedičných síl,“ uvádza sa na začiatku dokumentu, ktorý znamenal definitívnu kapituláciu nemeckých ozbrojených síl a tým aj koniec 2. svetovej vojny v Európe.

Kazašský symbol domáceho krbu v Bratislave

Martin Krno

Na Hlavnom námestí v Bratislave zorganizovalo kazašské veľvyslanectvo v spolupráci s mestskými orgánmi oslavy národného sviatku Nauryz, volne preložené ako obnovenie života, či sviatok jari.

Prvý raz u nás predstavili 12-krídlovú jurtu, kedysi tradičné obydlie Kazachov, dnes skôr symbol mieru, harmónie a svornosti. Jej interiér ozdobili tkané

koberce, ľudové kroje, hudobné nástroje, kožené obrazy a iné predmety umeleckých remesiel. Jurtu s jej vyše dvetisícročnou históriou zaradili do Zoznamu svetového nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Prvú zmienku o tomto príbytku stredoázijských kočovníkov nájdeme v slávnom diele starogréckeho historika Herodota *História* z roku 440 pred našim letopočtom.

Pri otvorení výstavy veľvyslanca Toležan Barlybajev zdôraz-

nil dôležitosť šanyraku, symbolu domáceho krbu, pokračovania rodu a rodinnej relikvie. Na slávnosti vystúpili aj členovia SZPB – bývalý veľvyslanec SR v Kazachstane Peter Juza a poslanec NR SR Peter Kmec (Hlas-SD). Ako pozorovateľ sa zúčastnil na nedávnych parlamentných voľbách v Astane, ktoré významne prispeli k prehĺbeniu demokracie v krajine.

Otvorenie oživil koncert Uralského folklórneho súboru Arnau. Odznali kazašské kuji a ďalšie melódie. Pozornosť divákov upútalo aj vystúpenie mladého virtuóza Jesengaliho Kumarova, známeho u nás účasťou

Podujatie oživilo aj tradičné kazašské hudobné nástroje. foto: autor

v televíznej šou *Československo má talent*. V priebehu roka budú môcť obyvatelia Slovenska nav-

štívať etnografickú výstavu Kazašská jurta v rôznych regiónoch krajiny.

Medzníky vojny v Starej Ľubovni

Sústredení žiaci sú najlepším dôkazom, že súťaž ich opäť zaujala. foto: autor

Václav Homišan, predseda ObčV SZPB Stará Ľubovňa

Pre žiakov deviatych tried ZŠ okresu Stará Ľubovňa a štvrtých tried osemročného gymnázia zorganizoval náš oblasťný výbor 9. ročník vedomostnej súťaže Medzníky 2. svetovej vojny. Otázky sme prispôbili učebným osnovám danej kategórie žiakov. Súťažili trojčlenné družstvá i jednotlivci z gymnázia T. Vansovej a ZŠ na ul. Komenského a Levočskej v okresnom meste a z obcí Hniezdne, Nová Ľubovňa, Jarabina a Kamienska.

V Centre voľného času v Starej Ľubovni nechýbali ani učitelia dejepisu. Súťažiaci preukázali veľmi dobré znalosti, čo svedčí o ich záujme o históriu 2. svetovej vojny, SNP a regionálnych dejín tohto obdobia. O novinkách a priebehu vojny a SNP v našom regióne im po súťaži rozprával predseda historicko-dokumentačnej komisie Ladislav Šlachťovský.

Ocenenie za víťazstvo medzi jednotlivcami si prebrala Slavomíra Potičná (ZŠ Jarabina), na 2. mieste skončila Tamara Šestáková (ZŠ Jarabina) a na treťom Dávid Lang (ZŠ na ul. Levočskej). V kolektívnej súťaži boli najlepší žiaci zo ZŠ Jarabina (Slavomíra Potičná a Tamara Šestáková), pred žiakmi zo ZŠ na Levočskej ulici (Dávid Lang, Sofia Smoleňová, Ema Matfiaková) a z gymnázia T. Vansovej (Vitalii Melnyk, Tadeáš Marfiak, Boris Štefánik).

Vedenie oblasťného výboru a predsedníčka odbornej poroty Edita Oláhová súčasne vyjadrujú poďakovanie za zabezpečenie súťaže. Pochvala patrí predovšetkým riaditeľom škôl a učiteľom histórie, riaditeľke CVC za vytvorenie podmienok pre súťaž, Ladislavovi Šlachťovskému za spracovanie materiálov a riadenie odbornej poroty. Ľubovnianske múzeum a OR DHZ poskytli zasa propagačné materiály. Ďakujeme za spoluprácu a tešíme sa na jej pokračovanie.

Oslobodzovanie Očovej

Dušan Hancko, predseda SZPB ZO gen. Pivolusku v Očovej

Pri pamätníku v centre obce sme si po 78 rokoch pripomenuli jej oslobodenie. Sprievodným podujatím bol tenisový turnaj vo štvorhrách a beseda zástupcov SZPB so žiakmi druhého stupňa ZŠ s MŠ M. B. Funtíka na tému SNP a oslobodenie obce.

Úctu osloboditeľom vzdali okrem starostu Rudolfa Huliaka a členov SZPB aj zamestnanci veľvyslanectva, zamestnanci obecného úradu, členovia Matice slovenskej, Jednoty dôchod-

cov Slovenska i delegácia Únie vojenských veteránov SR. Spoločne položili kytice aj na hrob padlých letcov Červenej armády a príslušníkov 2. čs. paradzantnej brigády, ktorí zahynu-

li počas SNP pri havárii lietadla Li-2 v katastri obce.

Očová bola v obranných plánoch Wehrmachtu dôležitým oporným bodom. Od 22. januára 1945 tu sídlil štáb 8. armády. V blízkom okolí zaujali pozície dva pluky 13. pešej divízie, posilnené plukom 3. horskej divízie a oddielom 286. brigády útočných diel zbraní SS.

Boje o osady Očovské Dúbravy a Očovské Iviny sa začali 13. februára. Územie obce le-

tecky bombardovali. Nemci využili pozostatky opevnení povstalcov SNP a obrana odolala. Po delostreleckom prepade sa 25. februára začal útok pechoty. Z diel a mínometov dopadli na obec stovky granátov a mín, horela ako stoh slamy. Nad ránom 29. februára začal sústredený útok prápor 133. streleckého pluku mjr. Maximova z 240. streleckej divízie Červenej armády a troch streleckých práporov 1. rumunskej kráľov-

skej armády gen. Daskaleska.

Útočná operácia trvala do 3. marca, keď nacisti ustúpili smerom na Zvolen a cez Sebedín a Mičinú pokračovali k Banskej Bystrici. Posledný delostrelecký granát vybuchol v obci 18. marca, keď sa Očovania už tešili z mierového života. Počas bojov o oslobodenie obce položilo životy 26 vojakov Červenej armády, 280 vojakov Rumunskej kráľovskej armády a 35 obyvateľov obce.

Tradičné oslavy s cezpoľným behom

Milan Kováčik, člen Predsedníctva ObčV SZPB Brezno

Spomienkové oslavy 78. výročia oslobodenia obce Dolná Lehota a 24. výročia letu do kozmu prvého slovenského kozmonauta brig. gen. Ivana Bellu boli opäť možnosťou stretnutia podobne zmyslajúcich. Podujatie vrcholilo populárnym, už 38. ročníkom vytrvalostného behu Dolnou Lehotou a 23. ročníkom behu na počesť prvého slovenského kozmonauta.

Dedina so šesťsto obyvateľmi na úpätí Nízkych Tatier znova ožila. Hostí vítali pred ZŠ zástupcovia obce, obyvatelia a ich rodák, kozmonaut Ivan Bella. Podujatie navštívili členovia SZPB z Jasenia, Čierneho Balogu, Brezna, predseda ZO č. 2,

predseda okresnej organizácie SMER-SSD Viliam Hláčik, ako aj športovci – bežci od najmenších až po veteránov.

Pri pomníku padlých pripomenula starostka Vierka Hudíková udalosť a tragédie, ktoré museli miestni znášať od za-

Radosť z behu sa týmto deťom bude v myšliach spájať s vďakou osloboditeľom. foto: autor

čiatku SNP až po oslobodenie 21. marca 1945. Pamiatku obetí boja za slobodu si prítomní uctili položením vencov.

Mnohí po pietnom akte využili príležitosť odísť sa s jediným slovenským kozmonautom. Na všetkých zapôsobil svojou

bezprostrednosťou, ľudskosťou a priateľským prístupom. A potom už pri základnej škole štartovali najmenší bežci. Niektorým jasličkárom pomáhali otcovia, dvojročnú Stelku otec Martin Ridoň miestami prenášal na rukách, no organizátori prizmú-

rili oko. V skupine najstarších boli na 12-kilometrovej trati aj dôchodcovia. Výkon najstaršieho Jozefa Pribylinu z Brezna oprávnené ocenili. Prijemné počasie podporilo žičlivú atmosféru, ku ktorej prispel smúči guláš a kultúrny program.

Zvony aj hymna v Selciach

Viktória Petříková, predsedníčka ZO SZPB Selce

Presne na poludnie sme si 24. marca pripomenuli 78. výročie oslobodenia našej obce. Bola Kvetná nedeľa a za hlachu zvonov z kostolnej veže sa rozneslo celou dedinou: „Selce sú oslobodené od okupantov!“ Vtedy všetci žijúci obyvatelia slúbili, že tento deň zasvätia každoročnej pripomienke. No roky ubiehajú.

Po zaznení hymny sme položili vence k pamätníku 1. a 2. svetovej vojny. Okrem členov ZO SZPB a poslancov obecného zastupiteľstva nechýbali ani druháci až siedmci našej ZŠ pod vedením triednych učiteľov. Básne predniesla jedna zo žiačok, ako aj naša členka

Anna Smatanová. Ako predsedníčka našej ZO som v príhovore pripomenula nielen udalosti súvisiace s oslobodením Seliec, ale aj smutný fakt, že na svete sú stále vojnové ohniská, v dnešnej dobe na Ukrajine či Blízkom východe. Pokiaľ bude medzi ľuďmi násilie, nevraži-

Najmenší účastníci pripomienky oslobodenia Seliec.

foto: autorka

vosť a vyvolávanie nepokojov, mier nebude mať miesto. Preto musíme pripomínať mladej

generácii udalosti pred takmer 80 rokov. Nesmieme na nich zabúdať, aby naše domovy boli

príbytkami lásky a pokoja. Až vtedy môžeme pokojne a šťastne žiť.

Vojna sa nás týka

Lubomír Jančo, predseda ZO SZPB v Žiari nad Hronom

Najskôr to bolo na slávnostnej schôdzi v zasadačke okresného úradu s vyše stovkou účastníkov, potom s predstaviteľmi mesta, okresu, Jednoty dôchodcov Slovenska a členmi politických strán. Napokon sme si oslobodenie mesta pripomenuli aj so žiakmi základných a stredných škôl a pri Pamätnej tabuli osloboditeľov.

Pietny akt k 78. výročiu oslobodenia Žiaru nad Hronom.

foto: autor

Tesne pred Veľkou nocou 31. marca 1944 utíchlí posledné boje pri mestečku Svätý Kríž nad Hronom. Po polnoci 1. apríla doň vstúpili oddiely 133. divízie druhého ukrajinského frontu Červenej armády a vojaci 53. divízie Rumunskej kráľovskej armády. Obyvatelia sa radovali z ukončenia vojny, vyšli zo skryš a vítali osloboditeľov. Tešili sa, že sú konečne slobodní a nebudú viac prežívať utrpenie. V meste bolo poškodených 260 domov. Okrem nich bolo treba opravovať mosty, cesty a železničnú trať. Vo vojne zahynulo 84 obyvateľov a 25 vojakov z povstaleckej armády zo Svätého Kríža padlo do zajatia.

Primátor Peter Antal v príhovore poznamenal, že práve ruská invázia na Ukrajinu je v Európe od 2. svetovej voj-

ny najväčším útokom štátu na iný štát: „Vojna nehľadá na to, či si dospelý alebo dieťa. Je nezmyselným zabíjaním. Mier a demokracia sú krehké, môžu sa rozbiť, ak sa stretnú tvrdohlaví ľudia, ktorí prestali rešpektovať slobodu druhého. Žijeme v Európe 21. storočia, keď sa novou hrozbou ľudstva stal ozbrojený konflikt za hranicami Slovenska. Ohrozený je celý slobodný svet.“

Dodal, že by sme mali všetci podporiť každé zmysluplné úsilie o ukončenie vojny, ktorá zasiahla ekonomiky krajín a vyvolala krízu životných nákladov: „Spoločne sa nám podarí zachovať si ľudskosť a morálne hodnoty našej civilizácie. Týka sa to nás všetkých, preto urobme niečo pre život, v mene vojnových obetí pred 78 rokov, ale aj tých súčasných.“

Počasié nám radosť nepokazilo

Alžbeta Pongrácová, tajomníčka ObLV SZPB Galanta

Naše mesto bolo koncom marca 1945 oslobodené ako prvé v terajšom Trnavskom samosprávnom kraji, a to vďaka rozsiahlemu útoku vojsk 2. ukrajinského frontu, vedených maršalom R. J. Malinovským. Pri tejto príležitosti sme sa zúčastnili na pietnom akte pri Pamätníku oslobodenia. Počas neho zazneli myšlienky o nevyčísliteľnej hodnote slobody a mieru. História si musíme pripomínať, aby už Galantu nikdy nikto nemusel oslobodzovať.

Počas oslobodzovania sa však odohrala smutná udalosť. Pilot vojenského lietadla sa potrebo-

val zbaviť záťažou, ktorá ho ťahala k zemi. Muníciu zhodil nad galantským neogotickým kaštieľom a zasiahol jeho vystupujúcu časť – rizalit. V tom čase tam boli dve malé deti, súrodenci z Galanty. Na ich počesť bola v historickom mestskom parku odhalená pamätná lavička.

Oslávam sa 8. apríla venoval aj 39. ročník Behu oslobodenia – Behu Galantou. Účastníkov neodradilo ani chladnejšie a sychravé počasie. Zo 650 bežcov z ôsmich krajín bolo 200 detí. Na trati dlhej 10 kilometrov z Hlavnej ulice do historického mestského parku padol traťový rekord, víťaz ho zabehol za 29 minút a 36 sekúnd. Atmosféra bola priateľská a ľudia mali úsmev na tvári, aj napriek neprajnému počasiu.

Za účasti primátora Jána Noska a predsedu ObLV SZPB Jána Paceka položili členovia Zväzu vence vďaka pri príležitosti 78. výročia oslobodenia Banskej Bystrice Červenou armádou a Rumunskou kráľovskou armádou. Na pietnom akte sa s obyvateľmi mesta, zástupcami politických strán a organizácií zúčastnili aj žiaci ZŠ v Radvani. Ján Pacek im na záver podujatia priblížil poslanie a ciele našej organizácie v boji proti prejavom fašizmu a nacizmu v súčasnosti.

Text: Štefan Horváth, foto: František Bruchánik

Vďaka rumunským osloboditeľom

Oslavy oslobodenia Španej Doliny.

foto: autor

Štefan Paško, predseda ZO SZPB Špania Dolina

Občania Španej Doliny a členovia tunajšej ZO SZPB si spoločne uctili 78. výročie oslobodenia obce od nacistických okupantov. Napriek zlému počasiu, silnému vetru a s teplotou pod bodom mrazu vo výške 710 metrov nad morom si zhruba dvadsiatka ľudí prišla uctiť pamiatku rumunských vojakov, ktorí padli za našu slobodu.

Už nežijú pamätníci týchto straš-

ných udalostí, no my si každý rok pripomíname boj rumunskej armády, ktorá mala za úlohu odrezať ústup Nemcov vlakmi cez Čremošiansky tunel smerom na Vrútky. V boji údajne padlo až 25 vojakov. Pred dvoma rokmi sme aj v čase pandémie za účasti rumunskej veľvyslankyne odhalili pamätník osloboditeľom našej obce. Bolo to po dlhých 76 rokoch, ale sme hrdí, že sa nám to podarilo. Všetkých ľudí dobrej vôle pozývame pozrieť si originálny pomník v Španej Doline venovaný rumunským vojakom.

Kapitán Strmeň s pezinskými študentmi

Ivan Kvačkaj, KZV SR, foto: autor

Kultúrny dom v Pezinku takmer do posledného miesta zaplnili žiaci a študenti tunajších škôl. Za prítomnosti primátora mesta Romana Mácsa, poslanca NR SR Petra Kmeca, predsedu ZO SZPB Petra Kramára, zástupcu riaditeľa Múzea SNP Dalibora Lesníka, predstaviteľov Klubu Zväzu vojakov SR a ďalších hostí vystúpil na pódium sály bývalý partizán, aktívny účastník 2. svetovej vojny Vladimír Strmeň.

Mladým ľuďom vyzrápával svoju 95-ročnú životnú púť s dôrazom na Slovenské národné povstanie, na ktorom sa podieľal ako 17-ročný študent vojenskej hudobnej školy. Prežil útrapy tých ťažkých čias už ako jeden z posledných, ktorí

ešte týmto spôsobom, stretnutiami so žiakmi a študentmi, vedia o tom pútavo hovoriť.

Súčasťou akcie bolo premietanie krátkeho filmu *Mlčanie*, ktorý o ňom pripravilo Múzeum SNP. Kapitán v. v. Strmeň je známy nielen svojím živým rozprá-

vaním, ale aj hrou na harmoniku a spevom rozličných pesničiek, najmä partizánskych, s ktorými sa i v Pezinku predstavil. Mladí ľudia sa spontánne zaujímali o boje, ktoré prežil, o stretnutia s nepriateľom v priamom kontakte, o tragédie jeho spolu bojovníkov, no aj o jeho život po vojne. Študenti odchádzali z podujatia očividne spokojní.

Úspešné a poučné podujatie, ktoré spestril svojím programom spevák Pavel Drapák, spoluorganizovali ZO SZPB brigádneho generála Karola Pekníka Pezinok, Múzeum SNP Ban-

Premietanie dokumentárneho filmu *Mlčanie*.

ská Bystrica a Pezinské kultúrne centrum. Našmu jubilujúcemu hrdinovi želáme, aby sa so

svojím typickým úsmevom na tvári dožil prinajmenšom magickej stovky.

Anna Bergerová medzi žiakmi a žiačkami v Senci.

Beseda s Annou Bergerovou

Ján Rohár, foto: autor

Žiaci a žiačky dvoch seneckých základných škôl, ZŠ Mlynská a ZŠ J. G. Tajovského, mali 13. apríla jedinečnú príležitosť stretnúť sa s jednou z posledných žijúcich priamych účastníčok SNP. Partizánka Anna Bergerová pricestovala na pozvanie ZO SZPB Senec. Práve vo veku dnešných deviatakov, teda ako šestnásťročná, sa stala svedkom hrôz, ktoré by žiadny človek nemal zažiť. Na dvoch besedách živo rozprávala o prežitých vojnových udalostiach. Žiakov

rozprávanie zaujalo, tí odvážnejší kladli otázky.

Besedu s pani Bergerovou si nenechal ujsť ani riaditeľ mestského múzea Gábor Strešňák. Poďakovanie za bezproblémovú organizáciu patrí okrem mesta Senec aj vedeniu a pedagogickému zboru ZŠ Mlynská a ZŠ J. G. Tajovského. Keďže poučení z vojny nikdy nie je dosť, plánuje tunajšia ZO SZPB pokračovať v náučných aktivitách pre mládež. Už na jeseň zorganizujú ďalšiu besedu, tentoraz pre študentov gymnázia Antona Bernoláka.

Dolný Ohaj oslobodila gardová jazdecká divízia

Slavomír Fijalka, KVH Nitra, foto: autor

Obec Dolný Ohaj (okres Nové Zámky) oslobodili vojská 2. ukrajinského frontu maršala Rodiona J. Malinovského. Ich súčasťou bola aj 9. gardová jazdecká divízia pod velením plk. Vasillija Georgijeviča Gaguu a jej 32. a 34. gardové jazdecké pluky.

Boje sa podarilo zvládnuť po niekoľkohodinových stretoch s nepriateľom, ktorý húževnato bránil strategicky dôležité body v obci a jej okolí za výdatnej pomoci tankovej a pancierovej techniky a letectva.

Počas bitky padlo desať červenoarmejcov, pochovali ich priamo v obci. Neskôr ich telá exhumovali a previezli na vojenský cintorín v Štúrove. Gardový plukovník Gagua zomrel v nitrianskej nemocnici na následky ťažkých zranení, ktoré utrpel pri zásahu veliteľského stanovišťa delostreleckým granátom. Jeho telesné pozostatky preniesli na Slavín. Našli sme tam jeho samostatný hrob.

Prvý aprílový deň sa v Dolnom Ohaji uskutočnil akt kladenia vencov k pamätnej tabuli venovanej príslušníkom Červenej armády. Obec oslobodili 28. marca 1945. Na slávnostnom podujatí sa zúčastnili predstavitelia miestnej samo-

Čestná paľba na počesť padlých červenoarmejcov v Dolnom Ohaju.

správy na čele so starostom Ivanom Solárom, predseda NSK Branislav Becík, starostovia z okolitých obcí, aktivisti SZPB a ostatných spoločenských orga-

nizácií. Čestnú stráž pri pamätnej tabuli a salvu na počesť padlých vykonali členovia Klubov vojenskej histórie z Vráb-
Pov, Nitry a Kozmáloviec.

Pretože milujeme budúcnosť

Ján Rohár, foto: Branislav Balogh

K pohnutým dejom minulosti sa vraciame, pretože milujeme budúcnosť. Tieto slová odzneli z úst podpredsedu ÚR SZPB Norberta Lacka počas spomienkovej slávnosti pri príležitosti 78. výročia oslobodenia Čeklísa, od roku 1948 Bernolákova.

Na oslavách organizovaných obcou Bernolákovo a miestnou ZO SZPB sa zúčastnili o. i. prednostka Okresného úradu v Senci Katarína Sowiňská, starosta Bernolákova Miroslav Turenič a predsedníčka tamojšej ZO SZPB Ružena Šmihlová. Pietny akt za účasti Čestnej stráže Ozbrojených síl SR moderovala obecná poslankyňa Iva Pipíšková.

Po slávnostnom kladení vencov si prítomní z úst Miroslava Tureniča pripomenuli, že život v mieri nie je samozrejmosťou. Norbert Lacko v prejave v krátkosti zhrnul priebeh bojových operácií Červenej armády, v rámci ktorých bola 2. apríla 1945 ráno približne

o 6. hodine oslobodená aj dnešná obec Bernolákovo. V miestnej škole a kaštieli vtedy zriadili poľné nemocnice a ošetrovne pre vojakov Červenej armády. Slávnostné zhromaždenie zakončila básň žiaka miestnej základnej školy Andreja Kosorína.

V bratislavskej Sokolovni mali 24. apríla malý sviatok. Za početnej účasti „sestier a bratov“, ako sa navzájom oslovujú v Sokolovskej únii Slovenska, zástupcov Veľvyslanectva ČR a členov SZPB slávnostne odhalili vo foyer pamätnú tabuľu venovanú 17 čs. sokolom – legionárom, ktorí v rokoch 1918 a 1919 položili svoje životy pri obrane južného Slovenska pred agresormi z Maďarska. Išlo prevažne o mladých mužov vo veku 20 až 30 rokov, ktorí pochádzali z Čiech a Moravy. Tabuľa je replikou tej pôvodnej z roku 1936, ktorú však po nástupe ľudáckeho režimu zničili príslušníci Hlinkovej gardy, keď tento objekt násilne obsadili. V budove je aj žulová doska s vytesanými menami desiatich sokolov, ktorí padli za našu vlasť v rokoch 1939 až 1945. K prítomným sa prihovorili funkcionári SÚS Ivan Martinko, Vladimír Holčík a historik Tomáš Jahelka. **Text a foto: Martin Krno**

Podpredseda ÚR SZPB Norbert Lacko počas slávnostného prejavu.

• **Banská Bystrica:** Ing. Iveta Jagošová 65, Oto Sovák 92, Ladislav Farkaš 45 a RSDr. Ján Ševc 75 rokov.

• **Bardejov:** Anna Olejárová 81, Štefan Ondis 81, Anna Surgentová 80, Anna Petričová 81, Mária Tomčíková 83, Mária Chovanová 84, Jozef Kendra 80, Anna Kubačková 70 a Marcela Surgentová 70 rokov.

• **Bernolákovo:** Jozefína Mrázová 75, Peter Varečka 50, Jarmila Kollárová 65, Jozefa Višváderová 85, Peter Gažo 75, Mária Surgentová 65 a Jana Omastová 65 rokov.

• **Bojnice:** Mgr. Ľubomír Petreje 70 rokov.

• **Bratislava:** Vlasta Kulíšková 91, Mária Cupáková 75, Ing. Justína Borotová 90, Elena Hrkčková 92, Drahomíra Šuleková 80, Miron Adzima 83 rokov.

• **Brezno:** Erika Svetlíková 50 rokov.

• **Cetuna:** Jana Kuhajdová 63, Vlasta Rojková 67, Elena Roubalová 72, Juraj Selecký 77, Eva Valová 75 a Ivan Mrázik 81 rokov.

• **Cigelf:** Ľudovít Fábry 55 rokov.

• **Cinobaňa:** Július Gombala 90 rokov.

• **České Brezovo:** Ivan Miko 60 rokov.

• **Detva:** Gabriel Golian 88, Jozef Vančo 86, Viera Stanovská 85, Mgr. Mária Vidiečanová 84, Jozef Dianiška st. 82, Anna Mesiariková 81, Mikuláš Bystriansky 80, Zdenka Szabová 80, Anna Kleinedlerová 75, Milan Lenár 75, Matúš Budáč 70, Jolana Gondová 70, Anna Kuricová 70, Katarína Mihalčíková 70, Mgr. Bohdan Dekrét 65, Anna Salvová 65 a Peter Antal 45 rokov.

• **Dobšiná:** Božena Lászlóvá 70, Mgr. Valéria Majerská 75, Amália Fundjová 70, Dušan Hronec 70, Mgr. Karol Horník 70, Štefan Nohavička 70 a Zdena Rudná 75 rokov.

• **Dolné Vestenice:** Helena Čaprnková 65, Mária Záhonová 75, Marta Miškeová 81, Anna Kalinová 86, Dušan Jankeje 60 a Mária Podlúcká 84 rokov.

• **Egreš:** Monika Šimková 50 rokov.

• **Galanta:** RNDr. Eva Kmeťová 65 rokov.

• **Giraltovce:** Mikuláš Pastyrčák 65 a Mária Drabbová 50 rokov.

• **Handlová:** Jozef Mikuš 85 rokov.

• **Hažlín:** Jaroslava Mihalaková 65 rokov.

• **Kordíky:** Katarína Donovalová 70 rokov.

• **Kráľovský Chlmec:** Dušan Dzurko 70 a Stanislav Ročín 65 rokov.

• **Krivé:** Jozef Kaščák 70 rokov.

• **Kuzmice:** Ján Sokol 90 rokov.

• **Kyjov:** Mgr. Helena Hricová 60 a Juraj Čuba 75 rokov.

• **Lipany:** Marta Šafránková 82 a Jana Triščiková Reišletterová 45 rokov.

• **Liptovský Mikuláš:** Mgr. Oľga Lehotská 81, Ing. Ján Macek 80, Mária Polláková 90 a RNDr. Oľga Fejdiová, CSc. 81 rokov.

• **Lipovec:** Mária Kršková 70, Ing. Alena Gulasová 60 a Mária Horáthová 70 rokov.

• **Lovinobaňa:** Božena Filčíková 86 rokov.

• **Ľubietová:** Soňa Pupalová 70 a Dana Straková 35 rokov.

• **Lučenec:** Mária Magdemeová 83, Pavel Fulerčík 70, Anna Harasztyová 75 a Katarína Vančová 65 rokov.

• **Malinová:** Jolana Lazoňová 85 rokov.

• **Martin:** Anna Majerová 75 rokov.

• **Medzilaborce:** Jozef Mihalič 88, Miuláš Semanco 82, Jozef Široký 82, Emília Ivančáková 85, Ján Kaliňák 70 a Peter Fecura 70 rokov.

• **Michal'any:** Jaroslav Mlej 70 rokov.

• **Mikulášová:** Vladimír Grocký 55 rokov.

• **Myjava:** Viera Púllová 92,

Blanka Štrbová 70, Kristína Mozoláková 80 a Ing. Štefan Bachorík 82 rokov.

• **Nitra:** Oľga Czákayová 85, Mikuláš Gál 84, Tibor Baláž 77, Michal Bihunec 75, Ing. Juraj Fabka 73, Juraj Mišák 62 a Júlia Miková 60 rokov.

• **Nová Baňa:** Karol Récky 70 rokov.

• **Novosad:** Mária Girmanová 75 rokov.

• **Očová:** Ondrej Sedliačik 84 a Ján Debnár 83 rokov.

• **Parchovany:** Jozef Bošiak 75 rokov.

• **Partizánske:** Agneša Minárová 94, Mária Kačinová 80, Gabriela Pribilová 70 a Iveta Benczeová 60 rokov.

• **Podolíne:** Jarmila Bobuľská 50 rokov, Ivan Laučík 70 a Ján Simoník 75 rokov.

• **Pohorelá:** Juraj Mecko 70, Anna Mecková 75, Jozef Terek 75 a Ing. Matej Polák 60 rokov.

• **Poltár:** Anna Vilhanová 65 rokov.

• **Prešov:** Helena Popovičová 65 rokov.

• **Prievidza:** Emília Michalovičová 92 rokov.

• **Rajec:** Anna Veselovská 70, Emil Pekara 80 a Ján Lesák 70 rokov.

• **Ráztočno:** Ing. Marián Madaj 75 rokov.

• **Rimavská Sobota:** Anna Andová 75, Anna Gondová 83, Viera Gregorčoková 75 a Marta Belková 84 rokov.

• **Rimavské Brezovo:** Elena Brndiarová 98 a Ester Bálintová 81 rokov.

• **Rožňava:** Ján Vojta 70, Milan Ďurán 75, Ondrej Šimko 90 a Mária Čobádyová 70 rokov.

• **Sečovce:** Helena Bugrová 70 a Mária Klučárová 90 rokov.

• **Senec:** Edita Slobodová 57 rokov.

• **Sereď:** Kvetoslava Hubinová 80 rokov.

• **Sliach:** Mgr. Milan Zemko 60 a Ladislav Fekiač 93 rokov.

• **Slovenská Ľupča:** Stanislav Tišliar 70, Roman Petrik 80 a Magdaléna Kováčiková 55 rokov.

• **Slovenské Nové Mesto:** Zoltán Becanič 75 rokov.

• **Stará Halič:** Jozef Nociar 55 rokov.

• **Stará Kremnička:** Ružena Droppová 75, Anna Nováková 35 a Andrea Zliechovská 40 rokov.

• **Stará Ľubovňa:** Ing. Štefan Poľanský 80 rokov.

• **Stebník:** Jozef Dinis 75 rokov.

• **Stropkov:** Ján Uhrík 73 a Ilona Uhríková 72 rokov.

• **Sučany:** Apolónia Žáková 88, Stanislav Turanec 65, Ľudmila Šestáková 75, Danica Kurhajcová 70, Ľubica Pivková 86 a Jaroslav Drobka 87 rokov.

• **Svidník:** Peter Klim 72, Helena Kurilcová 78, Michal Čičvara 72, Ľuba Gaľová 65 a Michal Gondek 66 rokov.

• **Svit:** Anna Bujdošová 75 a Ján Perinaj 91 rokov.

• **Tomášovce:** Elena Takáčová 82 rokov.

• **Trebišov:** Blažena Šimšayová 80 a Mária Mackovichová 75 rokov.

• **Trenčianske Teplice:** Jozef Struhár 70, Štefan Kajaba 84 a Ľubica Petrovičová 80 rokov.

• **Trenčín:** Marta Hudecová 84,

Mária Jajcayová 80 a Anna Rajnincová 70 rokov.

• **Utekáč:** Jolana Michnová 85, Miroslav Štremajer 85, Viera Trnavská 75 a Katarína Vrabeľová 93 rokov.

• **Vagrinec:** Peter Klim 60 rokov.

• **Veľaty:** Ľudmila Velikaničová 92 rokov.

• **Veľký Lipník:** Milan Čarnota 65 rokov.

• **Závadka:** Anna Michalková 80 a Mgr. Karolína Dudašová 70 rokov.

• **Zvolen:** Marta Baldovská 90 rokov.

• **Zvolenská Slatina:** Zuzana Golianová 50, Mária Gútová 78, Katarína Laurová 68, Pavel Pavlík 72, Oľga Pavlíková 85, Ladislav Radvanský 74, Ján Svinček 72, Pavel Bahil' 74, Mária Brabcová 79, Anna Dobiasová 70, František Fazekaš 64, Ružena Fazekašová 67, Anna Halajová 73, Anna Pavlíková 74, Anna Ištvanová 68, Ľubica Majdaková 71, Elena Maľová 74 a Jana Svetlíková 70 rokov.

• **Žiar nad Hronom:** Milan Fridrich 70, Marta Karulová 87, Terézia Klimentová 70, Mária Stropková 70, Zuzana Horniaková 75, Alexandra Kúšiková 85 rokov.

• **Žilina:** Ivan Holeša 70 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme.

Navždy sme sa rozlúčili

■ **Detva:** so 68-ročným Jánom Konôpkom.

■ **Rimavská Sobota:** s Elenkou Haranzovou.

■ **Trenčianske Teplice:** so 75-ročným Ľudovítom Kováčom.

■ **Trenčín:** s 85-ročnou Annou Kováčkovou a 39-ročnou Kristínou Černěnkovou.

■ **Vráble:** so 78-ročným Václavom Nemcom.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

Lúčime sa s pomocníkom partizánov z Liptovského Mikuláša

Začiatkom apríla nás zastihla smutná správa. Vo veku 97 rokov zomrel lip-tovskomikulášan Pavel Chrapčiak. Počas vojny pomáhal v Il'ánovskej doline partizánom. Bol predovšetkým vzorným príkladom človeka, ktorý protifašistické poslanstvo a hodnoty SZPB vstúpil aj svojim potomkom. Pavel Chrapčiak sa narodil 10. januára 1926 v Liptovskom Mikuláši, v rodine Michala Chrapčiak a Márie Chrapčiakovej, rod. Bazelovej, ako tretie zo štyroch detí. Po vyhlásení mobilizácie v septembri 1944 sa spolu s vrstovníkmi prihlásil v kasárňach pod Hájom k partizánom. S bratom Vladom dostali za úlohu zaistiť zásobovanie pre mobilizovaných záložníkov a neskôr aj partizánov v horách. Potraviny vozili poľnými cestami a keďže ich viackrát kontrolovali nemecké hliadky, museli bratia vždy vymyslieť novú trasu, aby neboli príliš podozriví.

Po skončení vojny sa Pavel Chrapčiak aktívne zapojil do pomoci pri opravách domov a mostov. Spoločne s ďalšími dobrovoľníkmi pomáhal odstraňovať nášlapné míny a nevybuchnuté granáty z poľí. Neskôr sa oženil a narodil sa mu jeden syn a tri dcéry. Od roku 1972 bol riaditeľom Slovenskej štátnej sporiteľne v Liptovskom Mikuláši. Bol aktívnym členom SZPB, predsedom ZO a neskôr sa stal aj čestným predsedom Oblastnej organizácie v Liptovskom Mikuláši. *Česť jeho pamiatke!*

Najdlhšie pôsobiaca funkcionárka

Mariane Velochovej gratuluje Pavol Sečkář v pozadí predseda OblV Rimavská Sobota Jozef Baláž.

Krásneho jubilea 70 rokov sa dožila 19. marca tajomníčka Oblastného výboru SZPB Rimavská Sobota Mariana Velochová. Predsedníctvo ÚR SZPB jej udelilo ako morálne ocenenie celoživotnej práce pamätnú medailu Za vernosť a prezidentka Zuzana Čaputová jej zaslala blahoželanie.

Medailu odovzdal predseda zväzu Pavol Sečkář na oblastnej konferencii v Rimavskej Sobote. Pani Velochová je najdlhšie pôsobiaca funkcionárka SZPB na Slovensku. Práci s vojnovými veteránmi zasvätila celý svoj život. Najprv na okresnej vojenskej správe, následne v ČSZPB. Venuje sa tiež príprave spomienkových podujatí zameraných na udržiavanie vojenských tradícií, práci v sociálnej oblasti v prospech priamych účastníkov odboja.

Od roku 1990 pôsobí na poste tajomníčky oblastnej organizácie v Rimavskej Sobote, popritom vedie takmer dvadsať rokov základnú organizáciu v Hrachove. Organizuje prednášky žijúcich pamätníkov protifašistického hnutia a vedomostnú súťaž pre mládež na základných a stredných školách Medzníky 2. druhej svetovej vojny spojenú s exkurziami po stopách SNP. Na základe jej iniciatívy zrekonštruovali pomník Jána Ušiaka v Bakte a v spolupráci s vtedajším generálnym duchovným Ozbrojených síl a zborov SR pplk. Marianom Bodollóom usporiadala Pochod vojakov Rimavskou dolinou. Oslávenkyni k narodeninám želáme veľa zdravia, spokojnosti a síl v ďalšej obetavej práci. (bb)

Hlboký príbeh statočnej dievčiny

Dana Ševčíková, OZ Johanky Hrebendovej Bórikovej, Skalica

Nemeckí nacisti vykonali trest smrti nad sotva 22-ročnou dievčinou brutálnym spôsobom – sťatím sekerou. Pripomenuli sme si 80. výročie tejto justičnej vraždy. Tragický osud Marušky Kudeříkovej sa naplnil 26. marca 1943.

Narodila sa vo Vnorovoch na Slovácku (okres Hodonín) 24. marca 1921 v roľníckej rodine. Jej otec Josef, bývalý legionár v Rusku a istý čas starosta obce za lidovcov, pracoval ako železničiar, v 30. rokoch ho preložili na železničnú stanicu do Vrbovic. Do krás prírody a okolitého malebného kraja sa dievčina rýchlo zamilovala.

Odsudzovala zbabelosť

Po skončení základnej školy navštevovala gymnázium v Strážnici, kde sa výraznejšie formovalo jej cítenie a smerovanie ovplyvnené dobou, situáciou a osobnými stretnutiami. Zaujímala sa o sociálne postavenie ľudí na myjavských kopaniciach a v rodnom kraji, hlboko prežívala dejinné okamihy blížiacej sa svetovej vojny, okupáciu vlasti. Odsudzovala každú zbabelosť a prebúdžali sa v nej sympatie s myšlienkami socializmu.

Začala sa zapájať do ilegálnej protifašistickej činnosti Zväzu mladých, ktorý bol úzko spojený s komunistickou stranou. Neraz prešla gestapákom cez rozum. Dobre vedela, kedy hliadky fašistov, usadených na Vrbovcích, aktívne kontrolujú úsek od tunela na severovýchod smerom k Javorine. Aj vďaka tomu dokázala previesť utečencu cez hory na slovenskú stranu, ale aj preniesť výbušniny, spolupracovať na ochromovaní nemeckého priemyslu a dopravy, rozširovať protifašistické letáky. To boli všetko veľmi nebezpečné akcie.

Hartnäckiges Schweigen, tvrdošijné mlčanie

Nečudo, že sa chápadlá gestapa začali o gymnazistku intenzívne zaujímať. Zvýšila ostrážitosť, zmenila taktiku i miesto, kde prespávala, no 5. decembra 1941 ju odvedli v putách

do väznice v Brne. Nasledovalo zdĺhavé vyšetrovanie, krik, vyhrážky, ponižovanie, telesné vyčerpanie, vyrušovanie zo spánku... Napriek týmto mučivým praktikám zostala pevná.

Z Brna ju poslali do väznice v Prahe, no i tam tvrdošijne mlčala – „hartnäckiges Schweigen“, ako sa dočítame z vyšetrovacích protokolov gestapa. Napriek niekoľkým výslechom a mučeniu sa mu nepodarilo dostať z nej jediné meno členov odboja. Po 10. januári 1942 ju znovu previezli do Brna, kde strávila ďalšie dlhé týždne, a v júni do Breslau (dnes poľské mesto Vroclav). Tam ju 16. novembra čakal a nemilosrdný verdikt – trest smrti.

Po jeho vynesení mali nacisti vo zvyku ponechať odsúdeného ešte 99 dní nažive. Prestažovali ho však do cely smrti, kde sa mal ubíjať vlastnými myšlienkami a prebúdžajúcou sa ľútosťou nad činmi, za ktoré pyká. V Marii Kudeříkovej to však vyvolalo pravý opak. Dokázala to svojimi myšlienkami, ktoré popri pridelennej mechanickej práci – maľovaniu vojačikov – stihla zaznamenať v sérii úprimných listov. Tie sa podarilo tajne vyniesť spoza mreží zásluhou spriatelenej dozorkyne.

Zlo zostane navždy zlom

Maruška adresovala listy najmä najbližšej rodine. Cítiť z nich nesmiernu vďaka za život a obrovskú dávku lásky. Vyznáva v nich svoje city, presvedčenie, túžbu po živote v slobodnej krajine, nádeje a vieru vo víťazstvo dobra a spravodlivosti.

Po vojne sa jej čistá pamiatka dočkala osláv, chválospevov, odhaľovania pomníkov, pome-

novaní škôl a ulíc. V roku 1972 režisér Jaromil Jireš nakrútil jej životopisný film *A pozdravujem lastovičky* s Magdou Vášáryovou v titulnej role. Po ďalšej výmene režimov sa jej meno novému systému akosi nehodí, odstraňuje sa z učebníc dejepisov. Maruška sa prestáva pripomínať a padá na ňu prach zabudnutia.

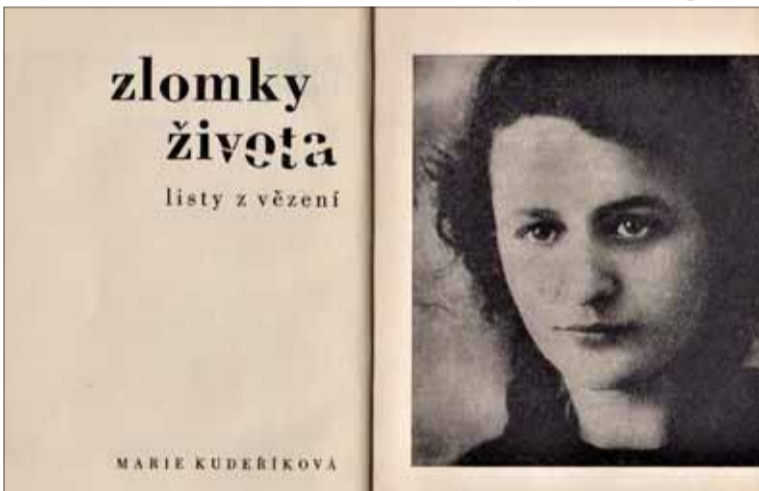
Bez ohľadu na režim, zlo zostane navždy zlom a tí, čo sa mu dokážu postaviť na odpor, si zasluhujú uznanie. Maruška v tomto boji statočne niesla svoj údel a zaplatila najvyššiu cenu. Určite si nezaslúži, aby sa s jej menom narábalo tak, ako sa tomu-ktorému režimu hodí. Je za ním skutočný, hlboký príbeh oddaného človeka. Príbeh hodný úcty s odkazmi platnými aj pre súčasnosť.

Pamätná tabuľa Marušky Kudeříkovej na železničnej stanici Vrbovce.

Lúčim sa s Vami, pozdravujem, milujem. Neplačte, neplačem. Bez náreku, bez záchvevu strachu, bez bolesti odchádzam, už-úž prichádzam k tomu, čo malo byť predsa len až na konci, nie uprostred. Na odchod od Vás, a predsa k úplnému zblíženiu, splynutiu. Tak málo Vám môžem dať zo svojej lásky, iba najvážnejšie uistenie o jej hĺbke a vŕcnosti. Vďaka. Dnes, 26. marca 1943, o pol siedmej večer, dva dni po dovŕšení 22. roku svojho života vydýchnem naposledy. A predsa do posledného okamihu – žiť a veriť! Mala som vždy odvahu žiť, nestrácam ju ani tvárou v tvár tomu, čo sa v ľudskej reči nazýva smrť. Chcela by som na seba vziať celý Váš zármutok, bolesť. Cítim silu niesť ju za Vás, túžbu odniesť ju so sebou...

Úryvok z listu, ktorý Maruška Kudeříková napísala najbližším pred popravou.

Kniha listov Marie Kudeříkovej *Zlomky života*.

Výročie povstania vo varšavskom gete

Pripomenuli sme si 80. výročie povstania vo varšavskom gete, kam nacisti postupne vtlesnili takmer 400-tisíc Židov. Počas pesachového večera v pondelok 19. apríla 1943 vtrhli do geta jednotky SS s jediným cieľom: zlikvidovať ho.

Na odpor sa im postavila časť obyvateľov, ktorú viedol Mordechaj Anielewicz. Židovské hnutie odporu vyše mesiaca čelilo vycvičeným jednotkám, ktoré boli v presile.

Na spomienkovom ceremoniáli po prvýkrát vystúpil Frank-Walter Steinmeier. „Ako nemecký spolkový prezident dnes stojím pred vami a skláňam sa pred odvážnymi bojovníkmi vo varšavskom gete,“ povedal v historickom prejave, a dodal: „Stojím dnes pred vami a prosím vás o odpustenie za zločiny, ktoré tu spáchali Nemci.“ V prítomnosti poľského kolegu Andrzeja Dudu a izraelského prezidenta Isaaca Herzoga vyzdvihol bezprecedentnú schopnosť zmierenia na-

priek nesmierne tragickým a bolestným udalostiam počas holokaustu.

Steinmeier nezostal len pri minulosti. Kritizoval súčasnú ruskú agresiu na Ukrajine prinášajúcu utrpenie, násilie

a deštrukciu, kritiku smeroval aj voči prezidentovi RF Vladimirovi Putinovi. Jeho činy sú podľa Steinmeira výsmechom medzinárodnému právu.

Poľský prezident vzdal úctu všetkým,

Zatknuté ženy počas povstania vo varšavskom gete.

čo sa do povstania zapojili. Pre Poliakov a celú židovskú diaspóru sú symbolom odvahy a odhodlania. Herzog povstalcov nazval „symbolmi hrdinstva v najtemnejšej hodine ľudstva“.

Na Slovensku sme si výročie varšavského povstania pripomenuli niekoľkými podujatiami. Poľský inštitút v Bratislave zorganizoval spomienkový koncert Teatro Colorato. V mene SZPB sa na ňom zúčastnil predseda ZO Bratislava-Staré mesto Peter Boldi a ďalší členovia. Koncert Ghetto v podaní André Ochodla a The Odem's Quintet pod vedením kontrabasistu Adama Żuchowského bol hudobnou poctou obetiam povstania vo varšavskom gete, obsahujúcou niekoľko piesní s hudbou súčasných poľských skladateľov na texty židovských autorov, úzko spätých s Poľskom.

Vrcholným podujatím bola vernisáž výstavy Nezaberajú žiadny priestor v Múzeu holokaustu v Seredi. Za SZPB sa na nej zúčastnil podpredseda ÚR Norbert Lacko.

(Podľa spravodajstva DW a FB Martina Korčoka spracoval Branislav Balogh)

Muži z Ringway

Osudy Čechov a Slovákov pôsobiacich v zahraničnom odboji počas 2. svetovej vojny sú čoraz častejšou témou knižných spracovaní. Nie je tomu inak ani v populárno-náučnej knihe Jindřicha Mareka *Muži z Ringway I.*, v ktorej sa venuje najmä osudom československých parašutistov vo Veľkej Británii. Kniha vyšla vo vydavateľstve leteckej literatúry Svět křídel.

Historik pracujúci vo Vojenskom historickom ústave Praha (VHÚ) umne kombinuje faktografický cit pre rozprávanie, ktorý využíval ako novinár a riaditeľ tlačového odboru Úradu vlády ČR. Opisuje osudy výsadbárov pripravujúcich sa na misie na letisku Ringway pri Manchestri. Kniha približuje tradície výsadbárov ešte pred vznikom 71. pešieho práporu Československých parašutistov 1. októbra 1947 v Zákupoch pri Českej Lípe. Prápor sa považuje za zrod čs. výsadbkového vojska.

V úvode sa čitateľ dozvie o histórii parašutistov a niekoľkých legionároch pôsobiacich v tle rakúsko-uhorskej armády na sklonku 1. svetovej vojny. Nezabúda ani na medzivojnový výcvik parašutistov rozšírený po zavedení padáku F. P.S. v roku 1929. Medzi vojenskými verejnosť vidala parašutistické kúsky najmä na leteckých dňoch v Prahe, prípadne sa z tlaču dozvedela o prekonávaní výškových rekordov v zoskokoch.

Jadro knihy tvorí opis osudov jednotlivých výsadbárov od ich pobytu na základni cez nasadenie vo vlasti až po povojnové osudy. Autorovi sa darí napriek

za ne z výcviku vylúčení (napr. osud neskoršieho konfidenta Karla Čurdu Jerhota). Okrem pôsobenia parašutistov vo Veľkej Británii sa autor na niekoľkých stranách venuje 2. čs. parašutistnej brigáde v ZSSR.

Plasticosť Marek dosahuje priblížením príbehov niekoľkých parašutistov. Zameriava sa na ich životné osudy pred vojnou, prvé skúsenosti s lietadlami, výcvik, no najmä na činnosť v špeciálnych operáciách. Čitateľ sa má možnosť dozvedieť, čomu sa venovali jednotlivé výsadky. S vojakmi tak opúšťame ČSR a vydávame sa na dobrodružstvo cez bojiská západnej Európy, severnej Afriky či Blízkeho východu až do Spojeného kráľovstva. V závere je epilóg o trpkom osude stotočnených mužov po skončení vojny. S odstupom desaťročí upozorňuje na krivdy, ktoré zakúsil nejaký z parašutistov.

Za najväčší nedostatok knihy považujem absenciu odkazov na zdroje, z ktorých autor čerpa. Pri záplave údajov je náročné zistiť, kde sa konkrétne údaje nachádzajú. V monografii je viditeľné bádanie, no rozhodnutie vydať knihu ako populárno-náučnú len so súpisom použitej literatúry je nešťastnou voľbou. Napokon, cenná je bohatá, 35-stranová obrázková príloha s množstvom fotografií. Dôležitý je aj menoslov padlých, zomrelých a popravených čs. parašutistov s výcvikom vo Veľkej Británii v rokoch 1941–1945. (bal)

Muži z Ringway, obálka knihy. foto: B. Balogh

množstvu faktografie – text je plný dátumov a technických údajov – vytvorí komplexný obraz o výcviku, boji, ale aj o každodennosti príslušníkov armády. Náročný výcvik a príhody z neho dopĺňajú informácie o vážnejších aj platonickjších vzťahoch mužstva s miestnymi mladými ženami. Autor sa nevyhýba ani problémovým stránkam pijanstva a neschopnosti kontrolovať sa pod stresom, ktoré sa prejavili u niektorých jednotlivcov, a žiaľ nie všetci boli

Ikony ako zobrazenie utrpenia

Alžbeta Pongrácová, OO SZPB Galanta

Múzeum holokaustu v Sereďi pripravilo spolu so Srbskou ortodoxnou cirkvou – Diecézou Slavónie výstavu výtvarných diel s názvom *Jasenovac*. Svoju premiéru mala v decembri 2018 v Bosne a odvtedy putuje po mnohých európskych mestách. Na vernisáži si mohli návštevníci pripomenúť pamiatku obetí umučených počas 2. svetovej vojny v chorvátskom koncentračnom tábore.

Výstava predstavuje diela výtvarníčky a mnišky sestry Marije, ktorá žije v pravoslávnom kláštore v Jasenovaci. Genius loci miesta ju inšpiroval, aby namaľovala sériu 25 obrazov vo forme ikon. Jej diela zachytávajú predovšetkým obrovské utrpenie.

Z vernisáže 4. apríla 2023.

Jasenovac bol jedným z najkrutejších koncentračných táborov v období holokaustu. Chorvátske ultranacionalistické fašistické hnutie Ustaševci obzvlášť krutým spôsobom zavraždili vyše 90-tisíc ľudí, medzi nimi aj 106 Slovákov. Ich obeť pochádzali najmä z radov pravoslávnych Srbov, Židov, Rómov, chorvátskych a bosnianskych oponentov vtedajšieho režimu.

Výstavu otvoril riaditeľ múzea Martin Korčok. Hlavným rečníkom bol medzinárodne renomovaný historik, vladyka Jovan, slavónsko-pakračský eparcha, hierarcha Srbskej pravoslávnej cirkvi v Chorvátsku. Na podujatie prijali pozvanie aj Ján Hero, splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity, Ondrej Kurbel, primátor mesta Sereď, ako i zástupcovia viacerých veľvyslanectiev. Medzi prítomnými nechýbali ani členovia oblastnej organizácie SZPB v Galante. Priebek podujatia sprevádzala hudba v podaní Ladislava Fančoviča (klavír) a Jany Macíkovej (husle).

Vladyka Jovan na vernisáži v Sereďi.

Súťaž Bojovníka o knižné ceny

Pre čitateľov Bojovníka sme pripravili súťaž o zaujímavé knihy. Stačí odpovedať na otázku uvedenú nižšie a odpoveď poslať na redakcia@bojovnik.eu.

Otázka: **Kedy zanikol vojnový slovenský štát a koľko rokov existoval?**

Odpovede spolu s adresou bydliska nám posielajte najneskôr do 17. mája 2023. Výhercu alebo výherkyňu vyžrebujeme a odmeníme!

Výherca súťaže Bojovníka 4/2023: Ing. Ján Štukovský z Machuliniec

Uzávierka externých materiálov do májového čísla je 17. mája 2023. Vybrané príspevky prechádzajú redakčnou úpravou. Za pochopenie ďakujeme. (red)

pomôcky: OPOL, RIED, RABE, MER, DEVICE	od začiatku	mužské meno	medená zliatina na výrobu zvoncov	administratívny orgán	sud, po anglicky	latinský pozdrav	ozdobujem farbami	autor výroky: H. de BALZAC	prudko postrčil	osobitne	temnota	značka voltampéra	typ ruských lietadiel
posúvam na iné miesto								ledva					
transport								Turek azda, po česky					
4. časť tajničky												3. časť tajničky	dranim zbavoval kože
sidlo v Rakúsku					prístroj, po anglicky	únia, po česky žrd na voze					skratka knokautu neošúp		
zistuj váhu				silno citovo vzruší datelina, po česky						predložka nik			
jeden, po francúzsky				2. časť tajničky havran, po nemecky					nebuď pri živote ruský súhlas				
slávny výrobca huslí	vzorec fosfidu arzenu	kričím sidlo vo Francúzsku						dióda, po nemecky vyhynutý pštros					
1. časť tajničky						EČV Třnavy	sprostredkovateľ spleť						
letom prekonajú									túžba (poet.)				
										červené dalmátske víno			

Správne vylúštenie tajničky z č. 4 znie: **Ludom nechýba sila, ale vôľa. Odmenu posielame Róbertovi Fajtovi z Likavky.**

Vylúštenie tajničky spolu s menom a bydliskom posielajte na adresu: Redakcia Bojovníka, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovnik@szpb.sk.

Noviny vychádzajú s finančnou podporou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR.